

سورہ

۱۹۰۸ = نومبر ۱۵

۱۹۰۸ = ۱۵ نو

اورنورغده اون بیتس کونده بر حققان ادبی
فنی و سیاسی مجموعہ در

محرّری: رضا الدین بہ فخر الدین
ناسر لری: محمد ساگر و محمد زاگر راسفیلر

«شورا»

مجموعه نك بابلارى اوشبو ترتيبدە بولنور:

- (۱) مشهور آدملىر والوغ حادثىلەر. بو بابدە، ايسكى ويگىلردن بىر بيوك آدمنىڭ رجمە، ھالى درج اولنور، پادشاھلردن بحث ايدىلىگى وقت ممكتلر نىڭ نىسقە چە جغرافىە تارىخى سويلەنور.
- (۲) مقاله لىر. بو بابدە، ادبى، تارىخى، اجتماعى مقاله لىر بولنور.
- (۳) تربيە و تعليم. بو بابدە، حفظ صحت، تدبير منزل تعليم، مکتب و مدرسە، شا کردەم معلملرگە دائر بندلر يازلنور.
- (۴) كشفیات و اختراعات.
- (۵) متنوعه. مملكت ايچندە، وطنشە، اولان هر تورلى خبەر و معلومات يازلنور.
- (۶) تقرير و انتقاد. يگى چيقيش اثرلر (كتاب، رسالە و غزتە ھم ژورناللر) ھقندە، معلومات و يىرلور.
- (۷) اجمال سياسى. روسيە نىڭ ايچندە، وطنشە، اولان ايكى ھفتە لك سياسى ھاللر ستەاق ابلە بيان ايدلنور.
- (۸) مراسلە و مخابره. سؤال و جوابلر و هر تورلى مکتوبلر يازلنور.
- (۹) حكايات. اشعار. لطائف و مقاللر.

ناشر لىرى: محمد شاكر و محمد ذاکر رامبيللر. محررى: رضاء الدين بن فخر الدين

آبونە بدلى: يىللىق دورت روبلە - ۶ آيلىق ۲ روبلە ۲۰ كاپك.
«وقت» ابلە برگە آلويچىلرغە يىللىق بدلى ۳ روبلە، ۶ آيلىق ۱ روبلە ۸۰ كاپك
اجنبى مملكتلر ايچون برييللغى ۱۵ فرانك.

آدرس: Оренбургъ, редакция «Ш У Р О»

شورا

آبونه بدللی : سنه لك : ۴، آلتی آیلق ۲ روبله ۲۰ كاپك،
« وقت » برلن برگه آلوجیلارغه :
سنه لك ۷، آلتی آیلق ۳ روبله ۸۰ كاپك در .

آدرس :

Редакция «ШУРО» Оренбургъ — Rédaction du «Chouro» Orenbourg.

نومر ۱۵

اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان علمی و ادبی مجموعه در.

شورا دیر والوغ حادیر

(۹) صفا گری خان

(قارامزین ایله ریچقوف تاریخلرندن منتخوب)

۱۵۴۹—۹۵۶

قزاندن کندی و صفا گری ده حکومت باشنه کلدی . قزان اسلاملری صفا گری خان اوزرینه بیعت و یردیلمر ، دینلری بولنک جانلرنی فدا ایدرگه و وطنلرینی صاقلارغه آندايتدیلمر . چواش و چپر مش قوملرندن عسکرلر بیغوب ، قزان اطرافنی محکم ایدرگه و مسقوا عسکرینه بتون کوچلری ایله قارشو طورغه کرشدیلر . اوشبو ۹۳۰-۱۵۲۴ تاربخنده ۷نچی ایبول (رمضان) ده مسقوانک صوعسکری قزان یاقیننه کیلوب ، قزاندن یوقاری «غاستیننی اوستروف» اسملی برگه توشدیلمر و اوشبو اورنده ده اوز لرینک آنلی عسکرلری کلوب یتدیکنی یکرمی کون کوتوب طوردیلمر . قزان عسکری بونلرغه قارشو چیقدی ایسه ده جسدی صوغش بولمادی ، آنچق بنگل گنه قارشو طورشولر اوله ایدی .

صاحب گری خان قزاندن کیتدیکنه اوز اورنینه نائیب ایدوب صفا گری خاننی قوبدیغی پازلرشیدی . صفا گری خان صاحب گری ایله بر طوغمه محودگری بن میگلی گری اوغلیلمر (۱) . قزان تختنه چیقدیغی وقتت باشی آنچق ۱۳ده ایدی .

مسقوا عسکری قزان مملکتنی ضبط ایتمک نصدیله قزان طرفینه بولاندقلاری صولک صاحب گری (۱) قارامزینک فیش گری اوغلی دیمه سی یا گلش اولسه کرک ج ۷ (ح) بیت ۲۶ .

اوشبو وقت شاه علی ، صفا کری گه :
 « قزاندن یخش بلیق ایله چیقوب اوزگننگ
 وطنگه کیت، بوقدر قانلر توگولوگه سسبب
 بولمه! » دبه مکتوب ییاردی . بوگا فارشو
 ایسه صفاگری: « کیم غالب اولسه شول پادشاه
 اولور، تجریبه ایدرگه تیوشلی! » دبه جواب
 ویردی. اوشبو ساعتده قزان ایچنک طور وپده
 مسقواغه ساتولمش مسلمانلر قزان شهرینگ
 آغاچدن بنا ایلامش بر قلعه سینه اوت سالوب
 یاندردیلر. مسقوا عسکری مذکور قلعهنگ
 یانوب کل اولدیغنی قاراب طور دیلر. آرنه
 اولسه ده بر حرکت کوستره آلامدیلر. قزان
 خلقلری اوشبو یانمش قلعهنگ اورنینه
 ایرکنلاب آغاچدن قویبه قویوب تمام محکم
 ایتدیلر. ۲۸ نچی اییولده مسقوا عسکری
 ایلدن قزان طرفینه چقدی و قزان پیلغهسی
 بوینه اورنلاشدی ، بو وقت هم زور صوغش
 اولمادی . فقط قزانلیلر تیره یاقده آزوقلارنی
 یاندروب بتردیکلرندن مسقوا عسکرلرینگ
 آشارلرینه بندی ، جمل بول وکچیدلرنی
 هم ضبط ایتمشلر ایلی. همین شول
 وقت « مسقوانگ آنلی عسکرینی قزان خلقی
 بوزمش و تاراتمش اییش » دبه مسقوا عسکری
 آراسنده بر خبر تارالیدی . مسقوا سر عسکر
 لری بو خبردن تمام شاشوب قالدیلر ، کیرو
 کیتارگه ده قورقدیلر . چونکه آردلرینی
 چواشلر ، چیرمشلر تمام اوراب آلمشلر ،
 یوللرینی کیسمشلر ایلی . بولسه قالسه قاما
 پیلغه سینه چقارغه و آنندن قایتسوب کیدرگه
 کرک دبه قرار وپردیکلرند ، آنلی عسکرلر
 بنگ سلامت اولوب ، قزاندن آنچق بکرمی
 چانروم اولان « سؤییاغ » اسملی اورنده

اولدقلرندن خبر آلدی . واقعا بونلر چوا
 شلر ، چیرمشلر طرفندن اورالرب آلمشلر
 ایسه ده بر قدر صوغشندن صوگ صفرینسی
 یاروب چقمشلر ، چواش و چیرمش عسکرلر
 ینی قوغمشلر اییش . مسقوا عسکری آراسینه
 تارالمش خبرنگ اصللی اوشبو اولمشدر .
 اوشبو آنلی عسکر صوغشنده قزانلیلردن
 مجروح و مقتوللر جهلسی ۴۲۰۰۰ دانه مقدارنگ
 اولمشدر . سر عسکرلری « اونوچی کوچلی »
 ایله « کناز آناق » ایلی .

نیژنوو فورددن ژولفده کویبه ار ایله
 آزوق ، عسکر ، قورال ، داری و دروبلر توپاب کیلو
 چی کناز ابوان پالیتسکی گه چیرمشلر فارشو
 چیقیدیلر ، ایدل گه ناش و بورنه لر سالوب
 یولنی کیسیدیلر ، شول سببلی کویبه لر بر برینه
 هم ده ناش و بورانه لر گه صوغوب بوزولوب
 غرق بولوب بندیلر . کناز پالیتسکی کوچ
 حال ایله قاچوب قورتولدی ، یاننده اولان
 اسبابلرینی چیرمشلر و تاتارلر غنیمت ایدوب
 آلایلر . مسقوا عسکرینی ده اودون اورنینه
 طور ادیلر ، کویبسی ده صوغه بانوب اولدیلر (۱) .
 کناز پالیتسکی ، یاننده قالمش آدملری
 ایله قزان یاننده مسقوا عسکرینه فوشلیدی .

۱۵ نچی آوغوست صوغش باشلانوب
 قزانلیلرنگ ماهر طوبچیلرندن اولان بر مشهور
 آدملری شهید اولسیدی و شوننگ سببندن
 قزانلیلرنگ طوب آتولری ضعیفلندی و آرالرینه
 زور قورقو توشدی . بونی کوردیکلرینده
 مسقواغه یاللانوب کلمش لبتاوانمه طوبچیلری
 قزان اوستنه هجوم ایدرگه قصد ایتسه لرده
 مسقوا سر عسکرلری رخصت ویرمادیلر .

(۱) ریچقوف .

پالینسکی نبرغوروددنی بوقسه قزان شهرینه
یتوبی کبرو فایتدیغی صوگ، صفا گری خان
اوسنوندن واسیلی گه شکایت ایتدی و:
«صفا گری قزان خلغنی مسقوا خلافنه دعوت
ایتمش وآنلرنی اوزینه ایارتمش ایکنچی بر
اوزلرینه فائدهلی صلح ایدرگه حساب ایته
لر» دیه سویلادی. واسیلی ایسه بوئک
سوزینه اشاندیغندن اوستنه وارغنه دیه عسکر
بیغدی.

حسابسز عسکر وایوان بیلسکی، میضا
یل گلینسکی، غورباتوف، قوبینسکی،
آبالینسکی کبی مشهور سر عسکرلر ایله بزلک
قوربدن هم صودن قزان طرفینه سفر ایتدی.
بو واقعه ۹۳۶ - ۱۵۳۰ ده ایدی.

صفا گری خان بو خبرنی ایشدوب مسقوا
عسکرینه قارشو طورغنه حاضرانه باشلادی.
چیرمشلردن عسکر بیغدی وقاین آتاسی اولان
نوغای خاننی ممای طرفندن ۳۰۰۰۰ آتلی
عسکر کتورتدی. یولاق ایله آرچه قری آرا
سینه وآنندنده قزان بیلغه سینه قدر اولان
اورنلرغنه ایکی طرفینه قویبه صالدروب اور
ته سینه توفراق ایله طاش تولدردی.

ایبول ۱۰ نچی کون قزانلیر ایله مسقوا
لیرلر آره سنده صوغش باشلانندی. قزانلیر
اولدن هیچ قورقهای صوغشرغنه کرشدیلر.
فقط کوندز فوق العاده غیرت ایله صوغشدیق
اری حالده کچه لرده اعتبارسز اولورلر، صو
غشیدن توقنادلرند ایرکتلاب یوقلارلر
ایدی. قارا و لچیلرنگ بوفلادقلمنی مسقوا
عسکری آی یاقنسنده کوروب بیلدیکلرند
قلعه گه قدر واروب، آغاچ دیوارغنه صومالا
ومای سورتیلر، قوری پچان کنوروب

قزانلیرنه قدر قورقوده ایسه لر مسقوا سر
عسکرلری آنلرندن آرتق قورقورلر، فقط
بو برینگ حاللرینی بیلمازلر ایدی. آخرننده
صالح بواوب مسقوا عسکری فایتوب کیتدی.
قزانلیر طرفندن مسقواغنه بر ایلچی هیئتی
وارمق، صفا گری خاننی ایله ایدوب ویلیکی
کناز طرفندن تصدیق ایدلمک، قزان روسیه
حمایه سنده اعتبار ایدلمک اوشبو صلحنگ شرط
لرندن ایدی (۱).

اوشبوکنا موافق قزان طرفندن واسیلی
حضورینه بر ایلچی هیئتی کلدی (۲) واسیلی ایسه
قزانلیردن رهن آلوب صالح عقدینی امضا
ایتدی. فقط هر ییل جای کرنی قزان شهرنگ
اولا طورغان مشهور بارمینک گه (۳) وار
مقدن روس سودا گرلرینی منع ایتدی
وآزیا خلغی ایله روس خلغی مال آلماشور
ایچون زولغه اوستونده نبرغورود ولایتند
مقاریب اسیلی اورننی تعیین ایتدی.
اوشبو صالح بیش ییل دوام ایلامشدر.

هر حال صفا گری خان ایله موسقوا
آراسی اوشبو وقتنده طنج طوردی. مسقوا
طرفندن ایلچی اولوب وارهش آندری بیلوف،
خان هم دولت اکابرندن واسیلی ایله بیغش
طورمق حقنده بیهین وعهد الدی.
واسیلی طرفندن قزانغه بیارلمش ایوان

(۱) صلح مسئلهسی قانغی طرفندن عرض اید
لمشیدی؟ روسچه تاریخلرده بو طوغروده معلومات کور
لمادی. فقط روس مؤرخلرنگ بویردن عجله کچدیکلرینه
اعتبار ایدلنور اولسه مسقوا طرفندن عرض اولندیغی ایله
حکم لازم کلور.

(۲) ایلچی هیئتی آپا اوغلان، بخت کیلیدی
کناز وغیرلردن مرکب ایدی.

(۳) شمد یکی مقاریه یارمینکسی ایلك وقتده
قزان شهرنده اولمشدر.

اوت نورتدېلر . قلعە نىڭ اوشبو بىرى يانوب
 آچلدى ، بو يردن مسقوا عسكرى شەرگە
 كوردېلر ، بو قلاب ياتمىدە اولان خلقلرنى اويار
 گە كروب اولدىر دېلر . تورلى پەرلرگە اوت سالدىلر ،
 ۶۰۰۰۰ قدر جان ايه سنى فلچ ايله وياندرروب
 تلف ايتدىلر . قزان بهادرلرندىن مشهور
 صوغشچى « آتالىق » اوشبو وقت تلف اولدى ،
 صفا كرى خان قزاندىن چيقوب « آرچە » شەر
 ينه قاچدى . بو واقعه ايسە ايبول ۱۶ نچى
 ۱۷ نچى كون آره سنده اولان تونده ايدى .
 اگرده بر حمله ايتسەلر ايدى مسقوا عسكرى
 تمام شەرگە كروب ضبط ايدە چكلىندە شەبە
 يوق ايدى . چونكە قزانده سلامت قالمش
 عسكرنىڭ مجموعى ۱۲۰۰۰ قدارنده غنە قالمىشى .
 هر نه قدر چير مشار روس عسكلىرىنىڭ آزوق
 لرىنى ، ماللىرىنى تالاب آلسەلر دە مسقوا
 عسكرى ھېمىشە كوب وكوچلى ايدى . صفا كرى
 خاننىڭ عسكرى بېغوب كېلوندىن قورقوب اولسە
 كرك مسقوا عسكرى اوشبو ساعىدە قزانلىلر
 ايله صلح ايتدىلر دە مسقواغە قايتوب كىدىلر .
 قزانلىلرنىڭ مشهور ومعتبر آدملىرىندىن
 اولان تاغاي ، نو كىل ، ابراهيم كىي كېمىسەلر
 مسقواغە كېلوب كىنازدىن غفور اوتىدىلر . كىناز
 ايسە قزان خاندىن يېمىن وعهد آلمق ،
 چير مشلر طرفىدىن تالانوب آلتىش صوغش
 قوراللىرى كېرو قايتار اوب وپرا مكنى شرط
 ايتدى ومذكور قزان ايلچىلرىنى رهن حساب
 ايدوب ، قزان خاندىن صفا كرى خاندىن عهد
 آور اېچون ايلچى يباردى . صفا كرى بونى
 ايشىدىكى ايله مذكور شرطلرنى رد قىلدى
 وواسىلى نىڭ ايلچىسىنى طوتوب آلدى وواسىلى گە :
 « بىزنىڭ ايلچىلر مېنى قايتار كىز ، بىزدىن آلتىش

اسپىرلرنى صوغش قوراللىرىنى ھم اوزمىز گە
 سلامت يبار كىز ، يوقسە صلح شرطلرىنى بىرىنە
 كتورر گە مېكىن دىگىل » دېه بازدى ، اوشبو
 مکتوبنى اوقودقلىرىندە مسقوا بايبارلرى قزان
 ايلچىلرىنى قانىغ اورشدىلر . بوڭا فارشو كىناز
 تاغاي : « بىز بونده حمله ايله دىگىل بلكە حقيقت
 حالده صلح ايدىر گە ومسقوا ايله بىغشى طورر
 اېچون عهد باصا رەھ كىلك . بىز م بېوكلىرمىز
 وبھادرلر م صوغشده اولوب بىدىلر . صفا كرى
 اوزىنىڭ قىرىملىلرى و نوغايلرى ايله تىلاسه نه
 ايشلر . بىزنىڭ اوزمىزنىڭ فېكرىمىز وار ، بىز اوزمىز بو
 كوندە سلامتلىرىمىز ، صفا كرىنى قوغارىمىز ،
 ئېلىپكى كىناز بىزگە اوزى تىلاگان كىشىنى
 خان ايدوب قويسون ! » دېدى . بوڭا
 فارشو ايسە بايارلر ، كىناز ائىمىندىن :
 « مسقوا اېچون صفا كرى خان بولسە دە
 باشقە خان بولسە دە برابر ، فقط سوز كىزدە
 طور كىز ! » دېدىلر . تاغاي ايسە سوز نە دوام
 ايدوب : « شاھ على خان وېلىكى كىنازگە
 مخلص ايدى ، خلق اېچون دە ضررسىز ايدى
 فقط آڭا دشمنلر غالب كىلدىلر ، شول جھىدىن
 خانلغىدە دوام ايتە آلمادى ، شمدى بىز ايله
 برابر شاھ علىنى « واسىلى صورسكى » شەرىنە
 قدر يبار كىز ، آندىن ايسە قزانلىلر ، چير مشلر
 و آرچە تورەلرى ايله خېرىلشورمىز ، بىز شاھ على
 نى آلوب كىلك ، صفا كرىنى عزىل ايدوب
 قزاندىن چىقار كىز ! دېيورمىز اسپرلرنى ،
 سلامت قايتارمىق اېچون ھېچ بىرى بو فېكرگە
 فارشو طورماز » دېدى . وېلىكى كىناز اوزىنىڭ
 بايارلرى ايله مشورت ايتدىكىندىن صولق قزان
 ايلچىلرنى يباردى ، قزان خانى نصب اولنور
 اېچون شاھ علىنى دە نېز فورود شەرىنە بوللادى .

صفا گرى كندىسى هم بوبله فكرده اولنه چغندك شېهه يوق .

صفا گرى خاننگ دلالتى اوزرىنه ۹۴۰ - ۱۵۳۳ دە آوغوست آينده قويم چيروسى روسيه اوستنه كلدى . ويلىكى كزاز كندىسى ۱۵ نچى آوغوستده «فولومنه» شهرينه كلدى وقيمتلى شېلرېنى ايسه «كرېمل» گه تاشورغه بپوردى . قويم چيروسى تمام غلبه ايله «رزن» ولايتېنه كلوب كرى . مسقوا عسكرىنى قارشو لرنده كوردېكلرنده قورقۇلرۇسدىن اولمش كېى كېرو چكلېسلر . مسقوا عسكرى ده بونلرنى قوزاغه كرشدىلر . بو حال قريميلرنىڭ بالگىز بر اوينلرى غنه اولدىغىنىدىن معلوم بېرگه يتد بكارنده كېرو بۇرلرب مسقوا عسكرىنه هچوم ايتدىلر . بر قندىر سر عسكرلرنىن باشقه سنى تمام قلچېن كچردىلر . بېش كون ايچنده تمام غالب اولوب صوعىشنى تمام ايتدىلر . ايشنه بو وقت صفا گرى ويلىكى كزاز واسېلى گه :

«قزاندە خان اولوب طورديغىمە ھېچ وقت سىڭىرگە كرمادم، اوصاللىق قىلمايمادم، بالەكس سىن اوزىڭ ھەر وقت اوستمە بىڭا ظلم ايدوب طوردىڭ ھەر وقت اوستمە عسكەر بېاردىڭ، ھتى خانلىقنى تاشلاب چىقارغە بىنى مچپور ايتدىڭ، فقط شەمى اللە تەعالى بىڭا قوت وپردى وسىندىن انتقامى دە آلدىم، بوزىڭ ايله ايش بىتماز، بوندىن صولك دە غافل طورماسەم كرىك» دېيە مکتوب يازدى (۱) . لىسكىن بو

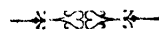
(۱) روس مۇرخلارى ھەر وقت قزان خانلرېنى وقزان خىلقلرېنى عىب ايتدىكلرى كېى صفا گرى خانلىغى مەندە دە ھەر بر قباھتنى صفا گرى اوستنە تاشلارلر . فقط بونلر نىڭ بوبله پردەلرى بعض وقت رىغەلرېنە خلاف اوللر ق آچلور . ايشته صفا گرى خاننگ مذکور مکتوبى روس مۇرخلرېنىڭ حقىز ايدىكىن كوستور .

كزاز تاغاي سوزىندە طوررايچى ن قزان اھالىسە صفا گرى نى توشروب شاه على نى خان ايتىك حقدە مکتوب يازدى، اوشبو ايش بولسە قزان اسپرلرى مسقوادىن قايتارلاچقلىرىنى بيان ايتدى . اوشبو مکتوبنى آلدقلىرى ايله قزان خلقى صفا گرى نى اورنىدىن عزل ايتدىلر . صفا گرى اوزىنىڭ خانونېنى آتاسى اولان نوغاي خانى مەى اوزرىنە بېاردى واوزى دە قريميلر وانباغلىرى ايله قزاندىن چىقرب كىدىلر . صفا گرى نى اورنىدىن توشورگە وقزاندىن چىقارغە بوزىڭ اورنىندە شاه على نى كتوروب خان قىلورغە اجتھاد ايدىرچىلرنىڭ باشىندە محمد امېن خان طوغەسى غورشاد نە بېكە ابراھىم خان قزى اولدور ايدى . بوندىن صولك سېد ادغلان كزاز ايله مېرزالر طرفىدىن صفا گرى خاننگ عزل اولدوب قزاندىن كندېكى اعلان ايدىلى ھەدە اگردە شاه على خان اولوب كېلسە بر نچى دفعەدە اولان خانلىغىدىن توشراوگە سېبېچى اولانلرغە ضرر كتورر شونىڭ اېچون شاه على اورنىنە جان ھلى كېلوب خان اولسون ايدى، دېه واسېلىدىن اوتىدىلر . شوڭا كورە واسېلى ، جان على نى خان ايدوب بېاردى . بو واقە ۹۳۷ - ۱۵۳۰ يا ۱۵۳۱ دە ايدى . صفا گرىنىڭ بو مەندە اولان خانلىغى ۶ يىل مەدارنىڭ اولمشدر .

صفا گرى قويم ولايتىنە اوزىنىڭ آتاسى ايله بر طوغە صاحب گرى خان حضورىنە قايتوب كندى . صاحب گرى كندىسى مسقوا طرفىدىن مچور اوللر قزاننى تاشلاب چىقىدىغى اوستنە صفا گرى خاننگ ھم بوبلر روشىدە قايتوب كندېكىنە طېبعى خىشود اولماش ، مسقوادىن انتقام آلورغە قرار وپرمشدر .

مکتوب کلابیکی وقت را سلمی اوشبو واقعہ فایغوسی
ایله خسته لنوب دوشا گینه کر مش و صوگک صو
لولرینی صولاب اولم کوتوب پاتمه قده اولنور
ایدی .
(آخری وار)

مظفر الدین شاه

(باشی ۴ انچی نومیرده)

مظفر الدین شاه ۱۲۶۹-۱۸۵۳ نار یخنده
۲۵ نچی جهادی الاخری (مارت ۲۵ نچی) ده
دنباغه کلوب، دینی و فنی درس لر تحصیل ایدتی .
خصوصا طو بچیلیق هنرنده کمال حاصل ایلدیکی
مر ویدر . جغرافیا، تاریخ، لغت فارسی ، لغت
عربی و ترکی هم فرانسه چه درس لرینه آپیم
صورنده رغبت کوستر مشدر .

ایران پادشاهلرینک عادتلری موجهیچه ولیعهد
اولدیغی ایله اذربایجان والیسی نصب ایلدیلوب
« تبریز » شهرنده طور دی و مذکور شهرده هر توری
عالم لر و علم ایل طواوغ اولدیغی سببلی وقتلرینک
کوبسنی تحصیل، مطالعه و عام مذاکره سی ایله
کچرر ایدتی .

ولیعهد اولوق « تبریز » ده ۳۹ پیل طور
دیغی صوگک آناسی ناصر الدین شاه ، میرزا رضا
اسمنده بر ذات طرفندن قتل ایلدیکی ایله
مظفر الدین « شاه » عنوانیله ایران تختنه چقدی ،
بو وقتده یاشی ده ۴۰ ایدتی (۱۳۱۳-۱۸۹۶)
ده ۱ نچی مای و ۲ نچی ذوالحجه) اوشبو وقت
اولغی میرزا محمد علی ولیعهد تعیین ایلدولوب ،

عادت موجهیچه اذربایجان والیسی نصب اولدنی
مظفر الدین شاه تخت که چقد بغیر ساعده
سویلا مش اولان خطبه سی اوشنور

« هر عمل الله تعالی حضرتلرینه حمد
و ثنا ایله باشلانور بز هم الله تعالی حضر
تیمنه حمد ایتدیکمز حالده الله تعالی ننگ
یاردی ایله حکومت اشینه کر شدک .
ایران دولتنی اداره ایتمک و مسلمانلر نی
حمایه ایلمک کبی بیوک بر اشنی المقه زده
حق سبحانه و تعالی حضرتلرینه توکل
ایتدک . الله تعالی ننگ رعیتلری اولان
انسانلر شمدی بزده و دیعتلردر ،
بز بو و دیعتنی گز صاقلامق عدالت
اوزرینه حکم ایتمک حقنه دقت ایتمکنی
اوستومز که آلاق . مملکتین اولان
ایران ایله باشقه حکومتلر آراسنده
صلح و مسالمت دوام ایتمه سی ایچون
اجتهاده زنی صرف ایتسه ک کرک .
مظفر الدین شاه صاف کونکلی ، تبران
معلوماتلی فرانسه چه مکمل درجه که سویلر
خصوصا علم تاریخ ، علم نباتات و بد طولی صاحبی
ایدی تکبر لک ، دعوی کبی شیلردن صاف
اولوب غایت دیندار ، آوره پاده اولان سیاسی
مسئله لر که دقتی فوق العاده ایدتی . دیندار-
لفی سببندن عالم لر که احترام ایلر کندیسسی ده
کوب عمرینی عام ایله شغل لنوب کچرر ورسم
توشرر که حریم اولدیغندن هر کون بر قدر
وقتنی فوطوغرافی عملیاتنده اوزدرر ایدتی .
مظفر الدین شاه ننگ فوطوغراف ایله چبقار
مش رسملری مقبول اولوب ، فوطوغرافی
عالملری بو عملنده کمالنی برنده اولدیغنی
اقرار ایلدرلر . اوزی رسم چبقار غه سودیکی
کبی اوزینک رسمنی چبقار تورغه هم هوس
ایلر ایدتی . شو ننگ اچون مظفر الدین شاه ننگ

ایچون آنلی عسکر فویوق اولمش ایسه د
شاه بونی قبول اینماش وکنڈینک صدر اعظمی
ایلہ پاریز اورامندہ بلاپروا بورمشدر.

انگلیز ایلہ روسیہ دولتی ایران
حقدہ هر وقت بر بری ایلہ کونچیلکده اولسه
لرده روس ساپویو صوغشی چیدیفی ایلہ
انگلیزار ابرکن صولش آلدیلر، دنیا آنلرغه
قالدی.

ایران خاقی غایت معلوماتلی، زبراک
اولوب، بتون دنیاغه تارالوب سودا ایتمکده
لرده ایران آیاغی باصماش بر کسب بری
دنیاده یوقدر. بوندن باشقه ایران عالماری،
غایت وقارلی و صبرلی اولوب معلوماتلری
لازم درجه ده در ایران عالماری استقبالی
و حیات نزاغلرنی گوزل آکلارلر، واق نوپاک
شیلر ایلہ عوام باشلرینی ایلاندر مازلر. ایران
عالماری بو کون بر توری، ابرته گه ایکنچی
توری اولارق سویلمازلر. ایران علماسینک
سوزی بر اولور. اوشبو سوزنی یا اجرا
ایدرلر، یاخود شوئک یولنده جانلرینی قربان
قیلورلر.

ایران عالماری آراسنده آوروپا تیللرنی
مکمل بیلوچیلر و فنون جدیدہ دن لایق درجه
ده خبردار اولانلر غایت کوبدر. شوئک ایچون
بو کونده اسلامک حرمت کورمکده اولان بری
ایران مملکتیدر.

ایران عالماری ۲ نین ۲۰ نین ۱ سوم
برابرینہ قرآن صاتوب بورمازلر و ویدانلرینہ
خلاف عملده اولمقنی بیوک چنایت حساب
ایلرلر.

ایران عالماریک همت وصلابتلری سایه
سندہ درکه آوروپالوارنک بیاغلر روشندہ

هر توری حاللرنده اولان رسمی کوبدر.
مظفر الدین شاه یاشلک و قندین بیلرلی
هریت سو بوچی، آدملرگه مرحمتلی اولوب
حکمدارلرنگ استبداد و قاتبغلرینی غایت
مکره کورر ایدی. اوشبو سبیدن آذربجان
والیسی اولوب طور دیفی وقتده اولدرمک
خصوصنده اولان هبچ برامرنی امضا اینتامشدر.
بویله عال لازم اولچغنی بیلسه اویله اشنی
تفتیش ایدرگه و لازم کان حکملرینی امضا
ایدرگه اوزینک نائبنه تابشور اولمشدر.

تخت که چیدیفی ایلہ حکومت ماعور
یتلرینی، حکومت طبطول و میدالترینی آچه
برابرینہ صائمیدن منع ایددی، آشامق و ایچمک
همده باشقه اوزم حیات اولان شیلر اوستلرینہ
صائمیش نالوغلرینی بترندی. اوشبو سبیدن
ایران دولتینک ابرادی کیموب حکومت فقیر
نوشدی. هر نه قدر از مسز ماعور یتلری
بتروب، سرای مصرفلرنی هم آز اینتسه ده
حکومت ایچون بورچ آلوغہ، چپور اولوب
روسیه دن بورچ آلدی. اوشبو سبیدنرکه
ایرانده روسیه نفوذی انگلیز نفوذین غالب
اولدی.

مظفر الدین شاه ۱۹۰۰ ده آوروپاغه
سیاحت ایددی، پیتربورغ شهرنده احترام ایل
قارشو آلدی. پاریزغه واروب عمومی
سیرگیسینی تماشا ایددی. اوشبو وقت آنار
خپستلردن بری اولدرمک قصدیل اوستنه هجوم
اینتسه ده قاجار و خصوصاً ترک غیرتی ایلہ
کندپسی مقابل ایدوب ره دولورنی تارتوب
آلمش و شاهنک اوشبو جسارتی آوروپا خلقی
آراسنده بیوک بر داستان اولمشدر.

فرانسیه حکومتی شاهنی حفظ ایدر

ايتىدى مەسى، مەكتەپ و مەدرىسە لار آچوب مەتبوعات اوزرىنە خەرىت و بىر مەسى، نەشرىيات و غەزەتە لار چوغالدىرماسى مەظفەردىن شاھەنگە حسەناتى جەل سەندىر .

• مەظفەردىن شاھەنگە حكومتىنىڭ ۱۱ نەچى بىلى اولان ۱۳۲۴ - ۱۹۰۶ تارىخىدە ۲۶ نەچى دىكارى (۲۴ نەچى ذوالقەدە) كىچ ساعەت ۱۲ دە وفات ايتىدى و اورىنەدە ولىيەھىدى مېرزا مەھمەد على، حكەمدار تەيىن ايدى .

مەھمەد على شاھ

مەھمەد على شاھ • مەظفەردىن شاھەنگە اوچونچى اوغلى اولوب ۱۸۷۲ نەچى يىل دۇنياغە كەلدى . غەربچە، فرانسۇزچە، انكلېزچە، فارسچە تىللار دە سوپلا شە پىلور، ھەر بىرىنىڭ ادبىياتىنى تەھسىل ايتىدى . كىڭ امتىياز حاصل ايتىش ھەرى موسىقى فەنىدى . سلامت بىدەنلى، كوچلى، تىرك قومىدىن ايدىكىن ائىبات ايدە چەك درجەدە غەپرت و جەسارتلى بىر آدمەردى .

ايراندە بىر طرفدىن خەزىنە نىڭ پارا بىلغى و ايكىنچى طرفدىن دە بەھىز بىر چەت حكومتلارنىڭ اغواسى سەپىدىن مەملىكەت اچى راحەت طورە آلمادى . مەلت مەجلىسى ھەرىت و مەشروپىتىنى مەقۇلار اچىچون اجتەھاد صرف ايتىدىكى حالدە ھەر نەرسەنى سەھى قاراب اوستىدى حكەم ايتەكەردە اولان قارە گروھلارنىڭ ھەرىت نۇرۇندە كوزلرى چاغلىدى . بونلار ھەمىشە اولگى استىدادنى قايتاروب خەلقلار اوستىدە اولزى تىلا گانچە حكەم پورتەكەنى، كېسە و قورساقلارنى تولدىرمەقنى قەد ايتىدىلار، اوشبو سەپىدىن مەلت مەجلىسى و ھەرىت كە خلاف ھەرىت ايدىر اولدىلار . نەھەت مەملىكەت اچىچەندە داخلى اختلاللار باشلاندى، شاھەدە مەلت مەجلىسى تارانور اچىچون ارشبوپىل ۱۰ نەچى اپرىل ۲۴ نەچى

قانلار غەروب آلدقارى دىستورى حكومتىنى ايرانلور بىر تەمەچى قان اغز مەقسەت بىن اولرغە موقى اولدىلار .

مەسلمانلار نىڭ نوبانلار بىن ايران عالمەرى مەسلمانلار آراسىدە ھەنر اولمادىغەندىن ، چەت خەلقلار ايلە ھەيات نىزاعەرى ايدە چەك فوراللردىن مەھروم قالدقارندىن كوردىكارى سەپىدىن اهل اسلامنى اوفوتور ، علم و ھەنرلى ايدىر اچىچون طر شۇرغە اتفاق ايتىدىلار . قەد استىداد ايلە بويلا شەپىلر مەيدانە كەمبە چەك بىلدىلارندىن كىڭ ايلەك مەشروپىت آورغە قارار وىردىلار و بونۇا موقى شاھەدىن دىستورى حكومت تەشكىل ايدىرگە صوردىلار . سۆزلرىنى مەظفەردىن شاھەغە ايتىدەردە آلمادقارندىن جەمەسى بىر آدمە حكەمدە اولارق « كىر بلا » غە كەندىلار . بونلارنىڭ مەرادلرىنە موقى سودا گولر ھەم ھەيت ايلە كەپىنلرىنى يادىلار و انكلېز ايلەچى خانەسەنگە ھەم ايتىدە كوردىلار . ايتىدە بونى كوردىكە مەظفەردىن شاھە حكومت دىستورىبە اعلان ايتىدى و مەلت مەجلىسى اچىچون مەسلمانلار انتخاب ايدىلوب ۱۹۰۶ نەچى يىل سەنتابىر آخىرندە بونچى دىفە اولارق مەلت مەجلىسى آچىلدى .

ايتىدە مەظفەردىن شاھەنگە اسمەنى تارىخىدە مەقۇلاب، دۇنيا طور دىقچە مەدح و ئىناولەنچەق بىوك ھەلى اوشبو دىستورى حكومت تەسىس ايتىدەسى اولە چەقدىر . بو ھەلى ايلە شاھە خەلقى راشەپىن سەنتلرىنى اھيا ايتىدى و اسلام مەھەنە موقى بىر حكومت مەيدانە كەوردى .

بو كون ايراندە اولان مەشروپىت اصولى جەھەندە اولان مەشروپىت اصوللارنىڭ كىڭ اھلاسەيدىر . ھەلى حكومتلارگە امتىياز لار وىروب ، ھەسكەرنى آورۇپا ھەسكەرنى روشەندە تەنظىم

فدا ایلرگه بتون کوچی ایله طریشه در (قاتله
الله) .

مظفرالدین شاه حقنده رحمت اوفومش
وهیبه اسمنی مدح و ثنا ایله یاد ایلمکده اولمش
اهل اسلام، محمد علی شاهنگ اوشبو عملنی
تقیح ایتدیلمر، فکر سزلنگی ایله حکم ایلدیلمر .
بوندن صوگنی حاللر ایسه هر کون غرتله لرده
کورلوب اوفولوب طورلور . الله تعالی حضرتی
فضل و کرمی ایله بو حاللرنی اصلاح ایلسون !

جمادی الاولی ده فرمان چبقاردی . ملت مجلسی
توپ و ملتقلر ایله تارانادی .

مبعوثلرننگ خطیبی اولان ملک المتکلمین
وغبرار شاهنگ اوز کوز اوکنده صویلدیلر .
آصلوچی، باشلری کیسلوچی، نورمه لرگه
یابا و چیلرننگ حسابلری یوقدر .

بو کون محمد علی شاه اوزیننگ رعیتی ایل
صرغشوب حریت، عدالت و مساواتنی تامرندن
فور تورغه غیرت ایته در، اوزیننگ شخصی
منفعتینه بتون مملکت و اسلام قومی منفعتنی

مقاله لر

بولالارمی ؟ خلقلردن و پالینسه لردن قاچوب
پو صوب یورمکلرینی، تلاب اختیار ایتدیلر
استغفرالله ! هیچ اویله دگل ! اخلافسز آدملر بو
حالنی هیچ بری ایستاب و آرزو ایدوب آلمش
دگللردر .

ایشته سزگه بر قز ! آنا و آناسی بوزوق
هو الرده تاولکننگ کوبسنی اشلاب کچردیکلری
وقت زاوودده دنیاغه کلدی . آنا و آناسی
بو ییل زحمتلرگه توزه آلمای قربان بولدیلر ،
اولدیلمر . قز اوشبو پیس اورنده اوزیننگ
طالعی ایله صوغشوب اوسدی . صالحونده کیار
ینه یوق، آشار و ایچارینه یوق ، ایشکدن
ایشکگه ، قابقه دن قابقهغه پوروب عمرینی

آمریقا فکلری

۹

بوزوقلق .

خلقلر بوزوقلق کوبایوندن زارلانالر،
بو حالدن بیک قورقالر، هر تورلی دو الیر،
ایزلیلمر . ایزگی آدملر و دین هالملری، خاتونلر
بو طوغروده الک کوب حسرتلانو چیلردر .

بوزوقلق نه نرسه ؟ بوزوق آدم کیم ؟
بوزوق بولورغه کیم اوگرتنه ؟

عمر بویلرنچ سفاهنده، نورمه وقاندرده
چفالانونی جانلری ایله سویوب، آدملر بوزوق

اوز درر ایدی . علم اسمینه بر قدر شیلر اوگر
نمش ایسه ده کیومی ایسکی اولدیغندن اوزینک
تیئکه شلری یانینه باررغه اویالادر . بونک
حالینی بیلوچی ، قایغوسنی کوروچی یوق ! .
قر اوسه در ، اورامغه چبسه گوزل کبوملر
بخشی آت و آر بالرده بوروچی قزلی کوره
واوزینک حالنی بونلرغه اولچاب فاراب حیران
بوله و اوشبو شیلر بونک عقلینه اثر ویره حتی
اوزینک بو دنیاغه کرکلی بر جان دگل ایدیکی
ایل حکم ایته در .

بر وقتلر اورن تابوب خدمت که کره ،
لکن خواجه خانونی بونک کوچی یتمازلک
اشلر که قوشه ، عادتدن طش ساعتلر ایله اشلا
ته ، خدمتینک وقتنه آزغنه کیلوب یتماسه ده
وظیفه سیننی کیه و ته ، اوشبو سبیدن کون بوینچه
اشلی ، جالدن تابوب آردیغی صوگ فاطرینه
قایتوب کبله در .

کونلرنک برنک اوشبو قزنی پالیتسه طوتوب
قاضی حضورینه یقالاب کتورمش وتوفیق سزلکی
سبیلی پرتاقول یصاب حکم که ویرهش .

بو طرفه دخی بر یکیت بار ! بونک
حالی ده بعینه اونه کی قسز
کبیلر . اورامغه اوینارغه چیقدیغنده
پالیتسه قووب کرتدی . باغچه غه کروب
اوینارغه کرشدیکنه قاراولچی قیناب چبقاردی .
کوب یوری طورغاچ پالیتسه بونی بالاسر
تربیه اینه طورغان یورتغه یباردی . فقط
آنده اولان تربیه سی چالقان یاتقان گوبرلی
باقا تربیه سی قبیلندن اولوب سلکنه ، لکن
یوری آلمابدر ایدی . برکون بوندن چبقوب
کندی و ایش ایزلر که بابشدی . نه هنرک وار ؟
دیپوچیلر که جوابی « بر هنرمده یوق ، چونکه

بنی هنر که اوگرتوچی بولمادی ! » دیمگدن
عبارتدر .

عجایب دگلمیدر که آدم ایله طولی بر
شهرده بالا لوسه ، اوزینی هنر که اوگرتوچی
یوق ، بر نرسه ده بیلنگان ! .

کونلرنک برنده یکیت حکمه ده طوره در ،
اوغراغان و فننده طوتقانلر ده بونده قاضی
حضورینه بیارگانلر صوگی نه اولدی ؟ نه
اولسون قاضی اوچ بیل تورمه ده یاتورغه
حکم ایتدی . یکیت طبیعی اوغریلر بولمده سینه
یابولدی . ایشته اوغریلر ایلر بر که اوچ بیل
صحبت ایدوب ، اوغریلقناک درس لرینی اولندن
آخرینه قدر اوگرندی . پالیتسه که طوتاه سی
طورغان سرار طوغروسندن سبتار آلوب
چیقدی .

ای ایزگی آدملر ! ای ذهن باشلقاری !
وای شفقتلی و مرهمتلی اولان خانملر ! ایشته
سزلر که بر بوزوق قز ایلر بوزوق بر
یکیت !

بعض جزیره لرده اولان خلقلر چچک
خسته لگینک باشقهرغه یوغوندن صاقلانمق ایچون
چچک چبقغان کشینی صحر اغه یراق ایلنوب
تاشلیلر و چچک قابارچقلرنی اشقوب صوبوب
توشره لر . بوندن ایسه خسته نی آرتق رنج تودن
باشقه بر فائده سی ده یوقدر ، فقط سلامناری
بو حالندن بیک رضا اولوب طوره لر .

بوزوقلغنی بترمک حقنده اولان تدبیرلر
بعینه مذکور جزیره ده اولان چچک خسته سینه
ایدامش تدبیر قبیلندن بوزوق آدمک اوزی
ایچون هیچ فائده سزدر .

بوزوق دیدیکنر آدملر ، تورمه لرده
اوطور وچیلر نک هر بری سزک کبی ابرکنلک

حيواننىڭ ھىرى آنچق قوى بولمىدى، شوندىن باشقا، بىر ھىرى دە اولماز. بىوك آدم اولمىق ايسىتىر اولسىڭك آولاق طور! اولاندى كەمىل غىبىرت ايله ايش ايشلە! طوغرى فكر ك ايله شوڭا مناسىب كىتابك اولسى شول كفايت ايلر. طبيعت ايله يولداش بولۇچى آدم ھىچ يالڭىز دىگىلىر. ا كىر دە تمام ھىر اھلى اولوب يتسىڭك ھىر كىنى دە باشقا لىرغە كوستىر مك وقتى بىتدىكىنى بىلسەڭك ضرر يوق بو وقتىدە دىنباغە چىقوب خىلقلىرغە آرالاشە بىلورسىڭ! انسانلارنىڭ خىلقلىرىنى درس ايتمازدىن مقدم آرارلىرىنە كىروب قانناشوب يورمىك عىلسىزلىقتىن بولور.

ا كىر دە بىر شىرگە وارسىڭك واجىھادلى ھىرلى بىر ياش بىكىت ايله بىلىش اولورغە نىبىت ايلسىڭك، بىلىپار د اوينداوچىلر، كىبىت آلنلارنىدە چىولشوب ايبىك بىوتوب ادپور وچىلر آراسىندىن آقتارمە! ھىرلى بىكىت ادل بىرلردە بولماز!، بىلكە اويلە بىكىتنى ايش ھىر ايله شىغىللىدوچىلر آراسىندە بولورسىڭ!

غەرىمى اورىنلردە اوطورەق عىقلىنى كىمە تە در، انساننىڭ بازارىنى توشىردى. اما عزىلت، عىقلىنى ھەمىتنى آرتىردە در. اونا بو سىبىدىن كىرە بىوك آدملىر كوپىنچە قىرە خىلقلىرى آراسىندىن چىقارلر. كورمىسىزمى «لنىكولن» كوپك بىر قىرەدىن ظاھر اولدى، اما «نىوبورق» دە تىرىپە آلوجىبارنىڭ كوپسى يازوچىلىق اىچون كىنە بولسى دە اورىن تاپسا آللى بورىلر. قىرە خىلقلىرى كوپ وقت عزىلتدە طورغە مچىور اولر، شونىڭ اىچون آزران قابىلىتى اولسى ھىزىلت، آنى تىرىپە ايتە در.

دىنباغە كى شىرىنى اولان «ھىبىت» علمىنى، بائىلاب قىرە كىنوچىلرى بىلمىشلىردى. ھالبوكە

بورىرگە ونىمەت كە كوملوب طورغە رضا بواورلر ابدى، لىكن بونىڭ يولى يوق! ا كىر دە حقىقت ھالدى خىلقنىڭ بوزولوى اىچون قاىغىرر اولسىڭىز، بوزولقنى كىمەنور اىچون دوالر اىزىلەكۇزدە اخلاص اولسىڭىز، ايشىنى اوزىنىڭ يولدىن باشلاڭىز! يولى ايسە بىلا لىرغە كىزىل تىرىپە و بىر مك، آنلىرغە علمى ھىر اوكىرەمكىر. بوقسى قورى تاوش كوناروب بوروڭىز رىبالقتىن باشقا دىگىلىر. طوغرىسى دىنباغە بوزولق تار اوتوچى، انسانلارغە بوزولق اوكىرتوب تورمەلرگە طوتىروچىلر، ھىچ بىر سىبىنە كىرشمەي قورى قاىغىروب بوروچىلردى.

۱۰

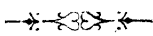
ياشلىر وعزىلت

تاشنىڭ سلامت اولمىقى، ھىنڭىزنىڭ صافلىقى، عىلقىزنىڭ آرتوبىنى ايسىتىر اولسىڭىز ھىر كون آزغىنە اولسى دە خىلقلىردىن عزىلت ايدوب اولاندى طورڭىز! اورمانلىقە طغىزلا شوب طوروچى آغاچاردىن ھىچ بىر اوسە آلماز. اوسكان آغاچلر ايسە عزىلتدە وباشقا لردىن براق طور دىقلىرى سىبىندىن اوسەشلىردى. سىز ايدىدە شلىرىدىن آيرلا آللى طورغان قوبىدىن غىبىرت آلەم كىز!، قوى غىبىرت آلورغە لايىق ھىوانلردىن دىگىلىر. بىلكە زور بىر صحىرادە بىر باشىنە دىنبا كوتە و ايسىتىدىكى روشدە بورى طورغان آرسلاندىن غىبىرت آلنىڭ!

كىنودىن آيرلوب كىرە كورە آللى طورغان

ده موسيقينىڭ كۆپى كۆپلۈپ قىزىق قىلغۇچى
 ساڭغىراقلاندىغى سىبىلى غىزلىت ايتىدىكى
 وقتلارنىڭدا خىتراج ايتىشىدا. اگرده دىزجەسىدىن
 و بىيوك آدملىرىنىڭ كۆزلىرىدىن توشىدىكى سىبىلى
 خىلدىن غىزلىت ايتىمىسە ايدى «باكون» دە
 فىلسەفە سىبىلى مېدانغە چىقارەلمەپچە ايدى.
 طوغروسى دىنباڭ بىيوك آدملىرى غىزلىتخانىدە
 اولورلار.

علوم عاليه درسلىرى

(محمد فرید وجدی حضور تلمیذی)

فقہ و حقوق اسلام فىلسفەسى

بوقارودە: «نە كىبى زىماندە ونە كىبى
 مكاندە بىر حكىم اولور ايسە، حوادث ايسل
 اخلاق دىنلەش آنىڭ ايكى نورلى هاملى اولور»
 ھەمدە: «حوادثنىڭ باش سىبىلى - ارادە - ايله
 - اختيار - اولان ملكى، ھائىلى، آنا آنا،
 اير و خاتونلىق ھقلىرى، جنس باشقەلقلرى،
 ياشنىڭ الوغ و كچوكلىگى اولنور» دىمەشيدىك.
 شەمدى بىز بو يردە اوشبو ئىشلارنىڭ تفصىلى
 صورتدە فىلسەفىلەرنىڭدىن بىھت ايدەچكەز.

ملكيت

ملك، دىبە اوزىنە و بىرلەش حق دائىرە
 سىندە بىر و باشقە (منقول و غير منقول) كىبى
 اوزىنە چىراغە مەكىن بولغان شىپلىرىنى آدم
 بالاسىنىڭ اوزىنە چىبىنە آينولنور. بونى ايسە

شەردە طور و چىبارنىڭ كۆپى كۆرۈنۈپ طور مەنى
 اولان بولدىلارنى دە كۆرەلمەپچە و كۆرۈرگە دە
 قصد ايتىپلار.

اوزگىدىن آرتق بىلىمى طورغان آدملىر
 ايله اولور بىر ھەزگىنى تىلف ايتىمە! بوشى
 آنچق قولى ھىزىدىر. بلكە ھەر وقت ھەقلىگىنى
 ايشلاتوب طور! و اوزگىنىڭ انسان ايدىگىنى
 فكلر بىر انسان عالمىدە جانلى بىر ھەقلىگىنى
 فكلر ايت ووظىفە لىرگىنى اجرا ايتىك
 ھقندە غىبىرت ايله! اوزگىنى توزان ساناب
 توزان قىبىلدىن ھىلسىز طورمىق ھەبىشە
 قوبىلىقىدىر. قولى بولمە! اير و آدم بول!
 بىلورسىڭى دىنباغە نە قدر ھىقتلار ايله كىلىدك!
 سنى دىنباغە كىتورر ايتورر «طبيعەت» نىچە
 مېلىيون يىللار طوتاشدىن ايشلاپ طوردى،
 اگرده اوز ھەقلىگە اولان خىدمەتلەرنى،
 اجتھادلارنى كوزىڭ ايله كورسەڭ ايدى
 شاشقىنلىقدىن طاقت كىتورماي جان و بىرر ايدك!
 ايشتە «طبيعەت» سنى بو دىنباغە بىر ايش كە
 باراسون، دىبە كىتورمىشىدا. ايدى سنى آنىڭ
 امدىنى بوش ايتىمە!

باغچەغە چىق! يور! فكلر! بازو
 اوستالگ يانندە اولور! اوقو و مطالعه ايت!
 كوكلىگە توشكان نرسەلەرنى باز! جەلە خىلدىن
 زىيادە اوزگە خطاب ايله! ايش گە بارامغان
 كىشى دىنباغە بوقدر، اگرده آدم روشندە
 اولمىق ايستر ايسە بىر تولى بارارلىق ايش
 ايشلەرگە ھەر كىمىنىڭ قولدىن كىلەدر.

غىزات فائىدەسى ھسابسىزدىر. «ملىتون»
 كى بىيوك ناملارنى قارتاپوب كوزى
 صوقرايدىغى صوك غىزلىت ايدىرگە بىجور
 اولدىغىنە غىزلىتخانىدە سىندە بارمىشىدا. «بىتھوفن»

باشقەرلرغە ضرر ایتمازلك شرطى ایلله آدم بالاسى ترك وقتنك اوزى تصرف ایلر ووفات اولدیغنده وارثلرینه میراث ایدرک فویوب کیدر .

بو کوندە ملکیت حقینی انکار ایدن قوم وقبیلله بیر بوزنده یوقدر . حاضرگی وقتدن اعتبارا انسان اوزینک فکری ایلله تاریخ زمانلر ینک ائک یوقاری واک یراق جهنلرینه کیدر اولسهده اولسون بویله بر قوم وقبیلله گه تصادف ایتماز . آنهق بو حقنى حمایت ایتمک طوغرو سنده تفاوت اولسه اولور . تفتیش ایلله مشغول کیمسه لرنک خبرلرینه کوره ملکیت حقنى حمایت ایتمک طوغروسنده اعتبار سز اولانلر دنیانک توبان قوملری اولوب ، دقت ایدوچیلرده اک مترقى و علملى قوملر یدر .

انسانلر آفریقانک اک براق واک بیلمسز یرلرینی و محیط دکیمز ینک جزیره لرینی تابدیله ، وحشیلردن آز فرقى اولان انسانلرینی کوروب حاللرینی بیلدیله ، اما ملکیت حقندن خبرسز اولان قوملرگه اوچرامادیلر . بلکه بونلرنک اک وحشى ديه بیلدیکلری آدملرده « اوز ینک صوغش فورالینی (چوقمار) ، اولاب طوند یغی حیوانینی هر کیم اوزی مالک اولدر » اعتقادنده ایدیکلرینی کوردیلر . اوشنداق اوشبو قوملرده هر کیمنک اوزی طورر ایچون بنا ایتدیکی فووشی (صالاشی) اوز ینک ملکی اولوب ، باشقهسی بو طوغروده نزاع ایتماز ، ایدر اولسه فووش صاحبی کورشیلری ایلله برلکده فارشو طوررلر ویاخود اوزلرینک باشقلرینک حکملرینه التجا ایدرلر . قبیلله اگوده برآز ترفی ایتسهلر وایگون ایتمک کسبلری آرالرنده کورلورگه

باشلاسه اوشبونک ایلله برابر ملکیت حقى هم ترقى ایلر وهر کیمسه اوزینک فووشی تیره سنده اولان یرارنی مالک اولور ووشونی تریبه ایدر ، وفات اولدیغنده بالالرینه میراث ایلر . اما فووش وصالاش تیره لرندن براق اولان یرلر باشقه لر ایلله اورتاق ملک حساب اولنور وهر کیم ایچون اوزینه ضرور قدر ایگون ایگارگه رخصت اولور .

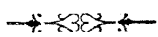
«تورات» ده مذکور اولدیغینه کوره بنو اسرائیل قومی اوزلرینک قبیللری آرا سنده «کنعان» یرلرینی تقسیم ایتمشلردر وقبیللرده اوز حصه لرینه توشمش یرلرینی اوز آرالرنده اولان عائللرگه تاراتوب بولمش لر وایلی ییل مدت ایچنده اولمق شرطی ایلله وارثلرینه میراث ایتمک حقینی ده وبرمش لردر . ایلی ییل تمام اولدیغنده تکرارینه دن تقسیم ایتمکنی شرط ایلمشلردر .

جرمان قوملرنده هر بر منقول نرسه لر اوزلرینک خاص ملکلی اعتبار ایدلنور ، باشقه لر و حکومت بوکا اصلا کرشماز وکرشمک حقیده اولماز ایدی . اما یرنی هر ییل عائللرگه تقسیم ایلرلر ایدی .

فرانسزلردن جغرافیه علامهسی ایپرس (۱۸۴۶ ده وفاتدر) روایتنه کوره آفسترالباده هر بر آدم ، چیکلرینی بیلوب هر کيساک یرمالک بولورغه حقلى ایدی ، بونی ایسه بالالرینه میراث ایتمک حقندن باشقه حقنى باشقه سیننه صاتمق حقینهده مالک اولور ایدی . بالالرنک الوغ وکچوک اولقلرنده میراث طوغروسنه فرق اولنماز فقط خاتونلرده میراث آلمق حقى اولنماز ایدی ،

انگلیزلرده طبیعون دن الپس (۱۷۷۶)

جهانمزه معاومدر. بونك خلافيه آيا فلانو چيلر ايسه آنچق ميلاددن اون سكونچي قرننده ظهور ايدوب باشلقلري اولان ذتلر « بليكينتك اوغريلقدن فرقي يوقدر » ديه قچقررغه كرشديلر. انسانلر مصاحتنه موافق دگل بعض شبهه رشكار دخي اوشبو تاوش سببندن ميدانه چيقدى. (آخري وار)

بزه قايسى علملر لازمدر ؟

ملا نصرالدين جواي (لطيفه طرزنده):

كچن كون اوغلان كوندرديم، كيدوب مشهدي محمدنچفك دكانندن بر آزقنا كوردى. قنا بر كاغد پارچه سينه تورلمشدى. بو كاغد كئاب ورقنه بيگز يوردى. قناي باشقه بر كاغده توگوب، دكاندن كان ورقهنى دقت ايدوب كورديم كه صحيفه نك يوقارى سنده جدواك اوستنده: « سياحت نامه ابراهيم بك صحيفه ۱۷۰ » يازلمشدر. بو صحيفه ده ابراهيم بك « تبريز » ده ضيافت مجلسنده گى احوالى نقل ايدر. بو وقت ده يولداشم لاغلاغى (ملا نصرالدين محرلرندن) النده « حيات » عزته سينك ۱۰۶ نچى نومبرى اولديغى حالده ايچرو كوردى وديبكه: خير خواه ملت ابوتراب آخوند اوغلى « حيات » ده گوزل بر مقاله يازمش. ديديم: ارفوك كوريك نه يازمشدر؟ لاغلاغى او قوميه باشلادى: « بزم اوقوچيلر مز آروپا اهاليسنى انسانيت مدنيتنه درجه كمال يورمشلر، اما بن ديپورم كه: آروپا اهاليسى

ده وفاتسدر) خبرينه كوره بولينيز ياده هم تاييتى جزيره سنده ايكون اشلري ترقى ايتد يكي سببندن هر برفردكه ملك حقى وبرلمشيدى.

قبيله لر بدويك حالندن چيقوب عمران اختيار ايتديكلري نسبتنده ملك حقارى اور ناشه وكوچلانه بارادر. فقط بونكله برابر بو كونكى ملك اصلولرينه يتكسان كه قدر آدم بالارى آراسنده بيوك حادثه وماجرالر اولوب كچمشدر. زيرا اوز ملكلرينى اسراف ايدوب ويا كه باشقه بر سبب ايله ضايع ايدوچيلر هر وقت وهر زمان، ملك صاحبلرينه هچسوم ايدوب كلمشدر. اوشبو سببندن بو كى خلكم ده اولان حكومتلر، حكومت رضا اولوق شرطى ايله ملكنى برندن ايكنى كه كوچرمك حقينى وپرمشدر. « تورات » دن كوچرديكه، ز ايللى بيل مدت ايله بر بولمك مسئله سى اوشبوروشده عمومى هچوملر اولنماسون ايچون ايدى. اما بعض حكومتلر بويله زحمتلردن صافلانق ايچون انسانلرغه برنى مالك اولوق حقينى ترك (حيات) مدت ايله گنه شرط ايتمشلر در. وفات اولديغى ايله بر حكومت ملكى اولوب، حكومت ايسه كر كلى كيسه لرگه ويرر ايدى.

ملكيت ترقى ايدمه ايدمه شمدىكى اولنديغمز حالگه كيلوب يتمشدر. فقط ملكيت انسانلر ايچون طبيعى بر حاليدر، يوقسه هارضى گنه بر حال اولوب، بوكوندن بتررگه ممكن اولان بر شيميدر؟ (دقت ايدبگز!) قنلردن بر قرننده ملكيت، طبيعى حقلرغه خلاف وضد اعتقاد ايدلنديكى انسان تاريخنده روايت ايدلماشدر. رومالور ايسه بونى مقدس شيلر دن و طبيعى حقلرغه مناسبتلى اولانلردن سانادقارى

انسان، دیانت اسلامی به عالم و عارف اوله،
و علومه جاهل، البته انسانیته ضرر نیکورمیه
چکس» .

دیدیم: لاغلاغی فولاق ویر کورک
ابراهیم بک نه دیبور: حالا انصاف ایدگز!
بو ملالر بونچه مال املاکی آز بر مدته
بیچاره ملتین غارت قبیلندن اخذ ایتمشلردر.
نه اولوردی که بو واردتنک هر سنه دورتن
برینی بنه ملته صرف ایلر یعنی فاره بغت
اولان بو فقیر ملتینک اولادینی یتیملمزی تعلیم
ایچون مکتبلر کشاد ایلر، یاخود غربیلر
فقیرلر ایچون مریضانلر آچولر. بو سایه ده
هیچ شیلری اولمیان مریضلر دوا معالجه
ایدوب، اوراملرده خسته فالوب جان ویرنلر
ایشسز لکن سائل چیلک قیلانلر کورلماز ایدی!
لاغلاغی سوزمی کبسدی، ورفی آخره
یتکورمه به قویمدی، بن ساکت اولدم. اوزی
اوقومیه باشلادی: ابوتراب افندیم بیورر:
« اگر بر شخص تمام عمرینی علوم ریاضی
و حکمت طبیعی تحصیلک صرف ایک معلم اول
ارسطا طالیمس مقامنی درک ایک، البته طریق
عبودیته وافق حق تعالیی عالم و عارف اولمیه چق
انسانیت مدنیت شهرینه داخل اولمیه چقدر.
مگر قانون سیاسی الهی تحتنه داخل اولوب
او قانونه موافق عمل ایده» .

دیدیم: دوستم لاغلاغی شهیدی نوبت بنیدر.
باشلادم ابراهیم بکی اوقومیه: «ایا عبودیتنک
شرطلری انسانیت مدنیتنک طریق بومیدر؟
بو بیوک شهرده که دار السلطنه نامی ویرمشلردر،
ملتینک بو قدر فقیر غربیلری ایکمک اوزننه
توفراق ییلر، حالبوکه ملالرگز بغدایلرینی

قانون سیاسی الهین آزاد اولدقلرینه کوره
عین وحشتمه درلر. حکمت طبیعی بیلمکله انسان
اولمق اولماز، بلکه الهی حکمت ایلر انسان
اولور». دیدیم عزیزم لاغلاغی! : بوسوزلر
چوق گوزل سوزلردر، اما صبر ایلک کوریک
ابراهیم بک «تبریز» نك ضیافت مجلسندن نه
بازیبور، بن باشلادیم شو ورفی اوقومیه:
بو مجلسده ملالرنک بایلقلارندن بغدایلرندن
سوزه کرشلدی. بر کیمسه دیدی فلان
هالمنک فلانچه مقدار انبار بغدایی واردر،
فلان ملانک شو قدر ثروتی واردر، کوب
دولت صاحبدر ماشاالله. بو صحبتن کوکلم
دارلدی هر نه قدر صبر ایتنک اولسه مده مکن
اولمادی. دیدیم که: بو ملالر نه ایشلیورلر؟
دیدیلر: بونلر «تبریز» نك بیوک عالملرندن در!
بن دیدیم: بیلورم آنلر عالمانک برنجی طبقه سندن
ایمشلر، فقط بنم عرضم بودر که: آنلر نه
ایشلیورلر، نه کبی ایش ایلر مشغول اولبورلر؟
بونچه ثروت و دولت آنلره نره دن حاصل اولمش؟
جمله به معلومدر که بو ملالر کندولری دخی
بیلورلر بونلر تحصیل عایدن فراغت ایتدیکلری،
اجازت آلدقلری صوگ بو شهره تشریف
ایتدیکلری حالده بر عبا ویر عصادن باشقه
هیچ شیلری اولمامشدر. شبهه بو قدر که هر نه عین
اولان بو قدر ثروتلری ملتینک خبراتلرندن
حاصل ایتمشلردر!

بوراده لاغلاغی سوزمی کبسوت دیدی:
او علوم ملانصر الدین هلاونی صوگره اوقورمن،
سنگ ابراهیم بکک بوشه سویلیور. فولاق
صا، کور ابوتراب افندیم نه گوزل سویلیور!
دیدیم اوقوگ، لاغلاغی باشلادی: «اگر

ملازم علوم عصریه به جاهلانہ انکار ایتدی بیکاری
 حالده قفقازیله محافظه کار ملارده بوکبی
 انکار کورلمبور. ایشته محافظلرنک قدوسه سی
 اولان ابو تراب حضرتلری علوم عصریه ننگ
 تحصیل شوعرا جائز اولمقنده بلکه فضیلت
 وکمال اولمه سنده اصلا شبهه نزاع ایتدیوب ،
 آنچه دیپورکه : بو علملرنک تحصیل شوعرا
 فریضه دگلدر. بلکه تحصیل فرض اولان علم
 یالکز علم شریعتدر علم شریعتنی تحصیلدن
 صوگ فرصتی اولانه علوم عصریه بی حاصل
 ایلمک ینه فضیلت وکمال اولور! بزم قدیم
 ملالر ایسه بو علملری تحصیل شوعرا درست
 دگل، دیپورک شریعتنه بهتان ایتمکلریله برابر ،
 بزم دیدکمز سلفلر طریقیدر، دیپمکلریله سلفلرینه
 افترا ایدرلر ؛ قافقازیله لرنک قدیملری بزه لازم
 اولان علم تفسیر ، علم حدیث دیدیکلری حالده
 بزمکیلر بونک ایچون ینه نزاع ایدرلر!

بو خصوصده بزینه بونک اون بیل
 اول یازدقمز «تنقید الآثار» نام اثر عاجزانه
 مزده ، کامل دیانتلی انسان اولمق ایچون هر
 ایکی علمنک بر ابر تحصیل ایلمه سی لزومینی
 نقلی و عقلی تجربینی وشاهدی دلیللر ایله بیان
 ایتمش ایدک. فقط بو اورنده کوب کشیلرنک
 خاطرینه کیلمکده اولان بر شبهه بی دفع ایتمک
 مناسب کورلدی : دیپورلرکه فنون عصریه بی
 اوقوبانلر دیانتسز اولورلر . یاروپاده کون
 بکون دینسزلیک میدان آلمقده ، صانع
 عالمی بیلنه نفی ایدرلر. بو بولده تحصیل
 ایسندن بزم یاشلرنک ینه دیانتلری
 ضعیف لیمکده ، اکثری نماز اوقومازلر ،
 روزه دوتمازلر ، ارکان دینده مساهله ایدر
 لر. شبهه ایشته بودر. لکن بونده شوگا

انبارلره سالوب یدی اورندن یوزاقیلوب ،
 آچقارینی آراس رودخانه سنه ویره لر. فقیرلره
 دیپورکه بغدادینک هر پودی فرق مثقال پورهک
 قانی قیمتنددر. آنچه یه ویرلماز. فقیرلر هر
 نه قدر داد فریاد ایدوب بزم بیوره کلرمزده
 قان قالمامشدر ، بدنارمز سز جنابلرنک برکتک
 تمام جان قانندن بوش قالمشدر دیسه لرده ،
 ینه بونلره تائیر قیلماز .

لاغلاخی ایستدیکی سوزمی کیسه ، دیدم
 صبر! بو ساعت تمام ایدرم ، صحیفه ننگ صوگنک
 یازلمشیدی : اولکلردر لکن تریک صورتنددر -
 تریکلردر لکن حقیقتده اولکلردر .

«ملا نصرالدین»

بو جواب هر نه قدر لطیفه طرزنده
 یازلمش ایسه ده ینه معنالیدر. بونک ایله
 یالکز علوم شرعیله اوقوب ده انسانیت درجه سینه
 ایرشمگانلک که بر نیچه مثاللر کوسترلمشدر .
 بو ایسه بر دلیل وقوعیدر .

ماورأ قفقازنک قدیم جدید ملالری آراسنده
 اولمش اوشبو مناظره دن ، بو عبرتلری تابدق :
 بونلر مناظره لرنده سوزلرینی بعثلرینی
 آنچه مطلوب دلیللره توجیه ایدوب ، بری
 آخرنک عرضنه ، شخصنه تجاوز ایتدیورلر مش .
 ایشته بو مناظره ده بری دیگرینی دلگیر ایچک
 بر سوز اولمامشدر. بزمکیلر ایسه دلیل
 و مطلبلرده اوزاق بعث ایلمازلر. بلکه سوز
 لرینی اعتراضلرینی شخصیه توجیه ایدوب
 بری دیگرله بیان سوزارله سوگشمک بهتان
 افترالر ایدشمک حتی کفرلره قدر یتشمک
 درجه سینه کیلورلر. بو حاللرینی مقایسه ایدوب
 قفقازلیلرده اخلاق بزمکیلردن کوب درجه
 گوزل اولمقنه استدلال ایتدک. وینه بزم قدیم

دینسزلك ایسه اسلام نظرند بو بر عارضی شی دگلدر . بونلرنک احوالینه دقت ایدوچیلر « بونلر اکثری دین حقیقی تعری ایدلر، کون بکون ایلامه تقرب ایدلر، حقایق اسلامی آکلارار ایسه بر دقت جملهسی اسلامی قبول ایدرلر » دیب امید ایدلر . یاور و پالیلر صانعی نفی ایدلر دیمک ینه طوغری حکم اولسه کون بونلرنک بصیرتلیلری آنادن طوغان جسم اولان صانع یوق دیورلر، بو ایسه نفی دگل بکه تنزیه اولور . بونلر عالمک اوز اوزندن اولدقیل قطع ایتمیبوب بلکه بر فوتدن وجوده کیلک کینه و بو قوت حقیقی مجهول اولان بر ذات اولدقیل قائل اولورلر . بو ایسه تسه بده اختلاف کبی بر شی اولور . فقط بو مسئله ننگ تفصیلی معینده در . بزم بوراده دیه چکمز بزلر دیانتمز ایچون اولالازم اولان شی تربیه دینبهمز و صوگرده دینمز ننگ بیورونچه علوم دینیه هم علوم دنیاویه لر تحصیل ایدوب دینمزی دنیا مزی آباد ایلمکمزدر، چونکه «الدنیامز رعة الاخرة» اولدقندن دنیامز خراب اولورسه دینمزی نه پایدار اولماز . دنیا مزی آباد ایتمک زمانه موافق علوم عصر به بی تحصیل ایتمکله اولور . «علم دینسزلك گه سبب اولور» شبهه سی اوز اوزندن باطل شبهه در . تاریخ اسلافی کوررسنگز بوننگ بطلانی ظاهر اولور . عباسیه امویه و قتلرنده خبر القرون اولان عصر لرده اهل اسلام علوم حکمییه ده درجه قصوی ده اولمشلر . بغداد، قرطبه شهرلری شو زماننگ «لوندن»، «پاریژ» لری اولمشدر . حالبوکه دیانت ینه بو نسبتده فونده اولمشدر . شمدی ایسه علوم عصر به دن محروم اولمقنله برابر علوم دینیه مز ینه ضعیف درجه ده در .

«محمد نجیب تونتاری»

دقت ایدر گه تیوشلیدر که بودیانت سزلك گه سبب حقیقته شو علم لر میدر یاخود ایکنچی سبب وار میدر؟ بزه کوره سبب ایکنچی نرسه در . بوکا ده دلیل بو علم لر دن اصلا خبری اولمیان بزم عوام طائفه سنده ینه دیانت ضعیف لیمکده در . نمازلری وقتنده ادا فیلوچی بونلر آراسنده نادر اولور . بو ایسه آشکار بر حال اولدقندن یاشرمک ممکن دگل . کورره ک ملالرمز ننگ ینه معامل و اخلاق جهت ارینی شریعت موافق دیمک ممکن دگلدر، حالبوکه دیانتنگ محل ظهوری معاملدر . «الدين المعاماة» حدیث شریفی ینه بونی بیلدره در . ایماننگ حقیقی و منجی اولمقنه ینه معامله دلالت ایدر . عمل گه مقرون اولمیان ایمان حقیقته ایمان و سبب نجات اولمادیقی قرآننگ کوب اوزنده ذکر ایدلد یگی کبی و «العصر» سورهنک ینه آچق بیان اید لمشدر، اعمالنگ ینه راست عمل اولمقی معا مله ده ظاهر اولور، ان الصلوة تنهى عن الفحشاء». عبادتدن اصل مقصده تهذیب نفس در . اخلافه ناعثبر ایمان عبادت اولماز . حال بوبله اولدقچه دیانت سزلكی علوم دن ظن ایتمک طوغری اولماز . اصل دیانت سزلك گه سبب بزده تربیه دینی، یوقاغیدر . بالار آنالر قولنگ وقتنگ دین گه موافق تربیه کورمپور لر، مکتب مدرسه لر مزده ینه تربیه جهتنه اصلا اعتنا ایدلمبور . بو سببدن کوکلله دین بر لشمبور . بیخشیلق ایدلورسه غالباً بر عادت کبی ایدلور . ایمانلقدن طیلورسه یا فی الحال فضیعتنه ابتلایه دوشمکدن خوفا یاخود عجزدن اولور . حسابات دینییه و خلوص ایله اولماز . بو ایسه تجربیی و مشاهدی حالدر . بو کیبلره خواه عالم، خواه جاهل اولسون چن دیانتلی دیمک طوغری اولماز . یاور و پالیلر ده

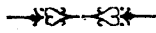
اشار:

(«شورا» سؤالينه ويرلش جوابلردن بعضيلرى)

لذت!

دنباده لذت ويرماز بو بايلقك
 اويلاساك بر بالانچى يولد اشاغين
 ملا طوره نچه تورلى اورنلرده
 اويلاساك غير مسئول اولمازلغين
 آنا آنا بالارنك الوغليغى
 صانالماز اولده سنك پخشيلقك
 آنلردن باشقه يرده لذت ايزله!
 مسعود اول اش كورماسن نادانلقك
 لذت شول اگر بولسه لك سن بر يولده
 اسملك بوغا تمازلى يوز بيك ييلده
 اول نرسه؟ ملت كه خدمت ايدو
 بار چاقده جانك، تنك فرصت قولده.

«فخر الاسلام عين الدين اوغلى.»

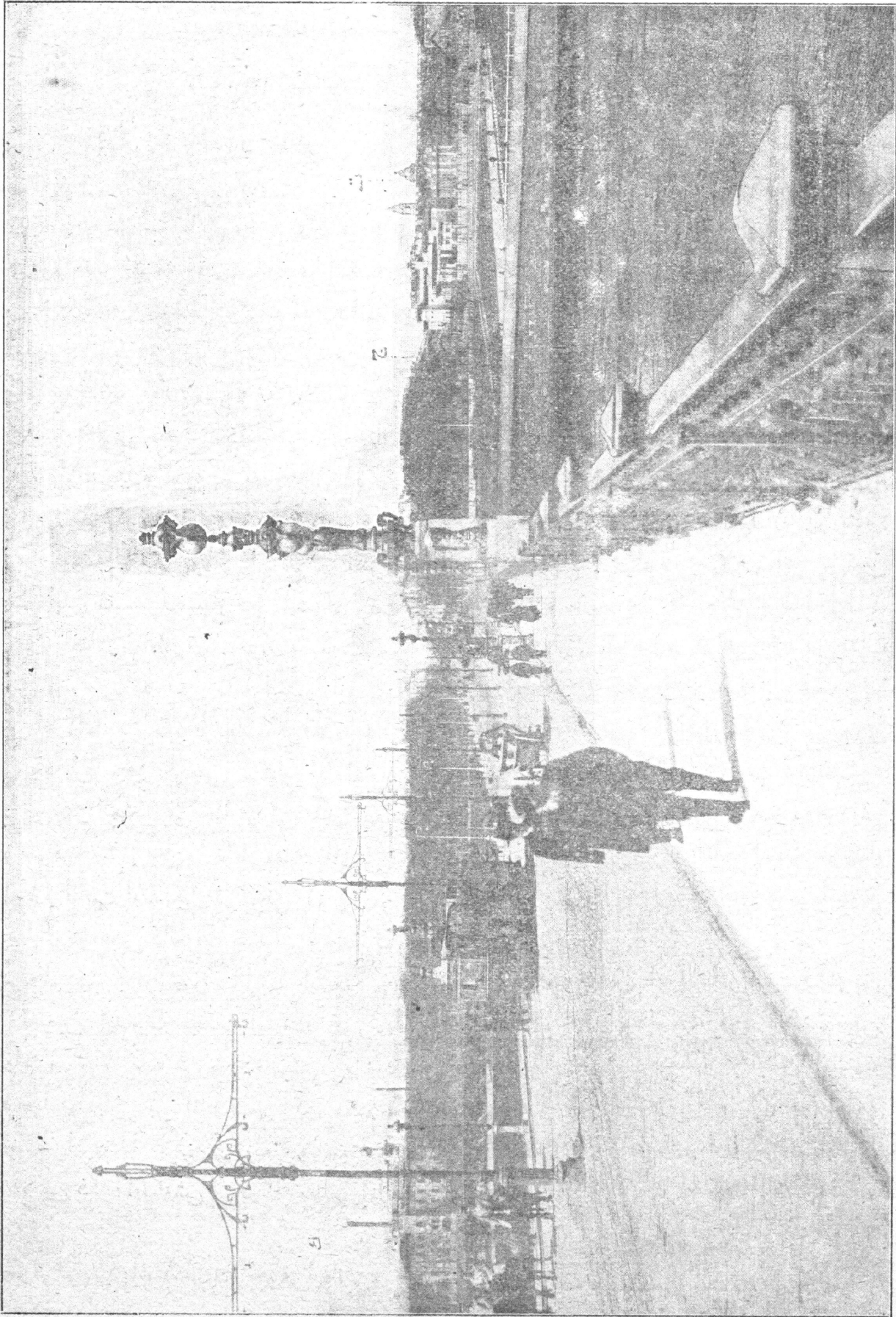

لذت!

حيات لذتى دگلدر نه بايلقده، نه منصبده
 حاصل دگل دخى لذت يورر عوام او مقصدده
 فاضل آدم ايدر همت، عهومه قصد ايدوب خدمت
 تاريخ نقد بر ابدن قيمت: شو خدمت آدده لذت
 خاتون قز حاميسى «قاسم امين» ديور بو سوزلرى
 بزه زور خدمتى شولدر حامى اولدى اوبزلرى

«عزيزه م . مينزله باشينك»

پشاور غنہ سالنہ چق مسجد اور فی ناک «ترویسکی موست» اوستندان کورنیشی

كوز نعمتى

(باشى ۱۴ نچى نومبرده)

صوقورلردن مشهور ذاتلر

بوقاروده هم سويلادم، اگردە صوقورلر حقنده برر مقاله يازمق فكري بنده ايلكسدن اولمش اوله ايدى، صوقورلردن بىك كوب ذاتلرنى جمع ايتمش اولوردم بن، بىوك بر فرصتى كچردىكم صوك بو عقالنى بازارغه كرشدم. شول سببدن بو يرده بر مقدار ذاتلرنى يازە بيلدم ايسه ده، يازايدىغينه كوره يازلمى قالان قسىمى هيچ شبيهه سز كوب اولور. كوكلمه قالان بعض بر كيمسه لرنى تيوشلى اورنلرته تكرار مراجعت ايدوب بونده يازدم وشول وقت بعضيارى تصادفى اولارق كوزمه توشدى اما بعض برلر ينى نه قدر تتبع ايتدم ايسه ده تكرار تابا آلامدم. مثلا اصحاب كرامدن معد بن ابى وقاص حضرتلر ينى وكبار تابعيندن مجاهد بن جبر المخرومي جنابلر ينى آخر عمر لرنده صوقرايمشله ديه خاطرمدە قالمش، لکن اوزم انابت ايتدىكم اثرلرنى (زيرا بن بعض كتابلره وبعض ذاتلرنىك تاليفلر ينه بوكو نكى غزته لر قدر اولسون انابت ايتميورم) تكرار تفتيش ايدوب باقدم ايسه ده كوزمه كورلمادى. خاطرمدە مى خطا قالمش، ياخود اوزمدە اولمايدىغى بر كتابده مى كورمشم، ياكه استطراد يوللو بتون بتونه مناسبتسز اورنلرده مى ذكر ايدلمش، بوكا مطلع اوله آلامدم.

صوقورلرنىك ياشلىكلرنده صوقرايمانلرى

ايله آخر عمرنده صوقرايمانلرنى آيرماي چيله سنى برلكده ترتيب ايدە جكم. ياشلىكده صوقرا يوچيلر قاب قارانغو دنباده لذتسز، رونقسز عبر سورديكلرندن الك بىوك مصيبت اهللرندن ايدىكلرنده شبيهه يوق. لکن صوكندن صوقرايمانلرده عمرلرينىك اوزون مدتلىرىنى نورلرغه غرق اولارق كچردىكلرى سوگنده قارتلىق زمانلرنىك، كوكللرى ده دوشكون چاغلر نده برردنبر قارانغولغە مبتلا اولدقلىرى جهته قزغانچلردر. احتمال كه نعمت لذتنى هيچ بر تاتيمغان آدم كه كوره لذت كه غرق اولدىغى صوك مجبورى صورتده آيرلمش آدم دخى زياده مصيبتلى اولور. اوشبو سببدن بن بونلرنى آيورغه لزوم كورمادم، بلكه جهله سنى برلكده ترتيب ايتدم. مشهور صوقورلرنى حروف هجا ترتيبى ايله يازديغم كى يازدقلمنىك نه بر دن آلدقلىرىنى ده كوسترسه م كرك، فقط بر كتاب اسمنى گنه يازديغىدىن يالگز شول كتاب سوزينه گنه اعتماد ايتدىكم آكلاشلامسون! بر سوز ايچون بر قاچ كتاب آقنارمق بنم عادتدر، اوشبو سببدن دورت بيش كتابده او قودىغم بر سوز اولسه ده يالگز بر كتاب اسمنى قويمقله اکتفا ايتدم. زيرا مراجعت ايدوچيلر ايچون بو قدر كافيدر.

(۱) ابن عباس ابوالعباس عبدالله بن العباس بن عبد المطلب بن هاشم بن عبدمناف القرشى. اصحاب كرامدن اولوب، آناسى فخر كائنات ائدمز آناسى ايله بر طوغمه اولديغندن بر برينه ابن عم اولورلر. آناسى ام الفضل (۱) لبابة بنت الحارث الهلاليه در. هجرتدن اوچ ييل مقدم دنياغه كلوب ۷۱

(۱) ترجمه سى «مشهور خاتونلار» ده مذكورد.

وفاتدر . (اسد الغابه ج ۱ بیت ۳۳۴ ، ج ۵ بیت ۱۳۳) .

(۳) ابو بکر محمد بن زکریا الرازی «جالینوس العرب» دبه مشهور اولان اسلام طبیبی ایدی . کوزلری آخر عمرنده صوفر ایدی . بعض رساله لری آوروپاده طبع اولمیشدر . ۳۱۱ ده وفات . عبون الاطباء ج ۱ بیت ۳۰۹ - ۳۲۱) .

(۵) ابو بکر مخزومی . اندلس شاعر لرندن اولوب یاشلگندن صوفر در . «مشهور خاتونلر» کتابینک ۳۸۴ بیتنده مذکور اولان «نزهون» اسملی خاتون ایله ابو بکر بن سعید اسملی وزیر حضورنده مسخره ایریشوب آیتوشد بکاری شعر لر معر وفدر . (الاحاطه فی اخبار غرناطه ج ۱ بیت ۲۶۰ - ۲۶۱) .

(۶) ابوزکار . آل برمک شاعر لر ننددر . (اغانی ج ۶ بیت ۲۰۵ - ۲۰۶) .

(۷) ابو سفیان صخر بن حرب الاموی . صحابه وحضرت معاویه ایله ازواج طاهرانندن «ام حبیبه» نك آنالریسدر . کوزلربنک بری «طائف» واقعه سنده وایکنچیسیده «یرموک» واقعه سنده چیتدی . ۳۲ ده وفات . (اسد الغابه ج ۵ بیت ۲۱۶) .

(۸) ابو عبد الله بن الصفار القرطبی . اندلس عالمرندن اولوب یاشلگنک صوفر ایغان ایدی . ۶۳۹ ده وفاتدر . (نفج الطیب ج ۱ بیت ۳۷۸) .

(۹) ابو العباس سائب بن فروخ . مشهور شاعر و محدث لر ننددر . (اغانی ج ۱۵ بیت ۵۷ - ۹۱) .

(۱۰) ابوالعلاء احمد بن عبد الله التذوی المعری . ترجمهء حالی حقهء بو فقیر طرفندن

باشنده وقتنده ۶۸ تاریخنده «طائف» شهرنده وفات ایدی . «تاج المفسرین» دیمکله مشهور ایسه ده تفسیر یازدیغی یوقدر . (۱) مفصل صورتده ترجمهء حالی «الاصابة» ده مذکور در . آخر عمرنده صوفر ایدیغی فتح القدیر (ج ۲ بیت ۳۸۶) وغیر لر دن فهملنور .

(۲) ابن علاف ابوبکر الحسن بن علی بن احمد بن بشار بن زیاد الدهروانی . المعتضد بالله خلیفه شاعر لر نندن اولوب آکا ندیمک ایلر ایدی . کوگار چینلرینی آشادیغی آجیغی ایله کور شیلوری طرفندن بر ماچیس اولدر ادیکنده ماچیس حقه ۶۵ بیتدن عبارت بلیغ صورتده بر مرثیه سویلمیشدر . بعض کبسه لر ، حقیقت حالده مذکور قصیده سی اسمینی ذکر ایتمک مناسب دگل بر دوستی حقهء ایدی ، ماچینی ایسه شونندن کنایه گنه ایدی ، دیبور لر . ۱۰۰ باشینه ایرشوب ۳۱۸ تاریخنده وفات اولدی . (دائرة المعارف - ج ۱ بیت ۶۱۴ - ۶۱۵) .

(۳) ابو احمد عبد بن جعش بن ریاب الاسدی . صحابه وزوجات طاهرانندن اولان زینب بنت جعش ایله بر طوغمه ایدی . کندیس شاعر اولوب مکه شهرنده بتا کچیدن باشقه ایستدیکی بر لرینه بورر ایدی . ۲۰ تاریخنده

(۱) مصدره باملوبده باشینه «تفسیر ابن عباس» دبه یازلمش نسخهلرنک بزم منظورمز اولانلری ابن عباس طرفندن یازلمش وتالیق ایدلمش اثر لر اولمای بلکه ۸۱۶ تاریخنده وفات اولان «القاموس» صاحبی مجدالدین ابو طاهر محمد بن یعقوب تالیفی اولوب کلیبی ، ابوصالح واسطه لری ایله ابن عباس حضرتلر نندن . روی ایدیکی دیباجه سنده بیان ایدلمیشدر . بوسلسله نی اعتمادسز دیه لر .

ترقيات اسلاميه

دوكتور مشهور هانس بارتزك تاليفندن
اقتباسله ترجمه اولمشدر .

اسلاملار طريق تمدننه تاماما ترقى ايديه
بيلر ارمى با اينده مزارمى؟ ديه عالم عميق وعريض بر
ملاحظه يه طالبمشدر بر نهچيسى غير قابل
تعين اولان بر زماندنبرو آوروپا علماسى
شو مسئل اوزرينه مباحثه ايتمكده نه تركلر
ونه ده مملكت سائرده تمكّن ايدن
ملت اسلاميه هقند هيج بر شى بيلمگان
و خلاصه معلوماتلرى مسوعات وشايعاتندن
باشقه بر شى به مستند بولنمياق بر طاقم بد
بينان جهالت بو بايده ياكلش معلومات ويرمك
درلر كه، بوده مطلقا «ره نان» نك هذبازنه بگزر،
بو ذهاب واهينك نه قدر ساخته برظن غريبدن
عبارت اولديغنى سويلمكده حاجت كوره ميز.
تركلردن صرف نظر، اقوام بر بر يه نك
اوشا نلى تاريخينه بر نظر عطف ايتمك بالكل
اسلاميت ايله مدنيتك پك كوزل قابل امتزاج
اولديغنى دگل؛ بلكه بو ايكي سئك بكد بگرينه
لازم غير مفارق و متمم بولنديغنى فرانسز
فيلسوفنه افهامه كافي ايدى. فقط مدنيت اسلاميه ده
نه پار بژ جلوه لى قادي نلرى قوتوتار بئك مدنيتنى
ونه ده مونته قارلو قمار خانهلر بئك (روايت)
اويونلر بئنى آرامليدر. عثمانلر بئله تجسم ايتمش
اولان دين اسلام، صرف انسانلوق وانسانينپور
لك نقطه نظرندن هيمت اجتماعيه نك نشو.
ونماسنى تسويل وترويج ايتدك كين ماهد
نصرانينك اولديغنى كين كناه عفو ايديجى پاپاسلرى

اوشبو بيل «ابو العلاء المعرى» اسمنده بر
رساله نشر اولدى، شوگا مراجعت بيورله .
(۱۱) ابو نضافه عثمان بن عامر صحابه
وحضرت ابو بكر نك آتاس اولوب اوغلى ابو
بكر رضى الله عنه دن صوك ۱۴ نهچى بيلده
وفاتدر، صوكنده صوقر ايمش ايدى (اسد الغابه
ج ۳ بيت ۳۷۴) .

(۱۲) ابو الحسن هلى بن اسمعيل بن سيدة
المرسى . بو كونلرده مصرده باصلمش اولان
«المخصص» كتابينك مؤلفى اولوب ۴۵۸ ده
وفاتدر. اندلسده مشهور عالملر ومستثنا
حافظلردن ايدى . اوزى ده آتاسى ده صوقر
لر ايدى (وفيات الاعيان ج ۱ بيت ۳۴۲) .
(۱۳) ابو بعر ضعاك احنف بن قيس، بر
روايتده سمرقند صوغشنده و بر روايتك چچك
خسته لگى ايله صوقر ايديجى مرويدر . ۶۷ ده
وفات (وفيات الاحيان ج ۱ بيت ۳۳۱) -
(۳۳۲) .

(۱۴) ابو العينا محمد ابو عبد الله بن القاسم
الضريز . نوادر و اشعار صاحبي اولوب ۹۱ ياشنده
۲۸۲ تاريخنده وفات اولدى . بعض نوادرى
«شورا» مجموعه سنده يازلمشيدى . صوقر لى
سببندن عرب عادنى اوزره ابو العينا ديه شهرت
اولمشدر . (وفيات الاعيان ج ۱ بيت ۵۰۵ - ۵۰۶) .

(۱۵) ابو محمد القاسم بن فيره بن ابى القا
سم خلف بن احمد الرعيني الشاطبى . علم
قرأت استاذلردن شهرتلى بر ذاتدر . ياشلنگنه
صوقر ايمشيدى . ۵۹۰ ده مصرده وفات
اولدى (وفيات الاعيان ج ۱ بيت ۴۳۲ - ۳۲۳) .

(۱۶) اشعث بن قيس . صحابه لردن
اولوب «يرموك» صوغشنده كوزى چيقدى .
۴۲ ده وفاتدر . اسد الغابه ۱ بيت ۹۸) .
(آخرى وار)

ظاهری اولوب حقیقی دگدر. سیارات ثابتہ عصر لرجه غیر قابل تغیر اولورق طائیش ازلدقلری حالده، عظیم بر دوری اجرا ایچون ینه قانون طبیعته اتباعا محرک لرنده طی انبعاد ایدر لر .

بو نك اخلاق و مدنیت شرقیه یه دخی دائما طریق ترقیده قطع مسافتی ایتمکده و غرب نك شرق اوزرینه بر عکس اولمکده در .

حال بویله ایکن شرقده سیاحت ایدن بر آوروپالی بالنگز آوروپالیلر نك شرقلی و جاهل خرسنیانلر، یعنی مفلس یونا نلیلر وارمنی مقوله لرله کوریش نك شرقده دائر کندی غلاغوزیله (یول باشچیسی) ره ناسنده اوگر ندیکی حماقتلردن باشقه هیچ بر شیدن خبری اولمیوب بالنگز ملت اسلامیه پی هر درلو ترقی و تمدن استئنا ایدیبور لر . بو کبی حیل و ساخته کارلر نك آره سنده « عالم » صفتنی حائز اولانلرده تصادف ایدلمسی آبر وجه سزاوار تا سفدر .

بوهمیاده (آوستروپا الکاسنک) شرقی کزن بو سیاح « روما » یه نصب فکر ایدن و جنت واحده مبتلاسنی آگدبررگه از میوده و باخود روماده سکز کون اقامتدن سوگره در حال ایतालیا یه و ترکیه یه دائر برر کتاب نشر ایدر، طبیعیدر که افکار همومیه دخی طوغربسی ضلالت همومیه دخی بو ترهاتی (بالانلری) حقیقت دیه تلقی ایلر .

برنچی ناپولیون، پرنس بسمارق و فوندر غولچ پاشا : « اسلامیت کبی ساده، مع مافیه مقارن حقیقت و طبیعت هیچ بر دین بوقدر . سلامیت و هد قوی خرسنیانلق تهدید اوزرینه مؤسسدر » دیه شلردر .

دخی بولند یغندن کرك فنی و کرك عقلی هر درلو ترقیانه ده تمامیله مساعددر. حتی پروفسور « وامبهری » اسلامیتی نصرانیتدن پك چوق زیاده خادم و مروج مدنیت اولورق ناقی ایتمکده در .

واساسا دین اسلامک، علوم و فنونه آچلدیغی - همراه رواجدن قطع نظر، عدالت و مساوات دخی نك زیاده مساعد اولان بردین جلیل اولدیغی غیر منکر بر حقیقتدر، دیبور .

مع مافیه فلسفه نصرانیه کرداب سفسطه منکوب (مرائلک) گه دوچار ایکن شرقده ایسه نه انگیز یسیوندن نه ده جزاء امر اقدن قور قهقسنین تدریسی احکام دینیه پی موعاخذه حتی منشاء مقدسی اسلامیتی بیل انکاره جرعت ایدن مکتب معلمی وار ایدی .

« ره نان » هیچ بونلری ایشتمه مشدر .

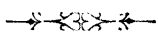
« واید » اسمنده بر ذاتی، المأمون نامنده بر عالم خلیفه نی، محی الدین اسمیل مشهور بر مدقق فاضل و ابن سینا کبی کامل ذاتی عجب اوتوشمیدر . ؟ فقط شوراسی شایان تا مسف عظیمدر که، بویله « ره نان » کبی صو نك موده فیلسوفلر نك و قوفسز لقلری میدانده ایکن بنم عالم دیه شهرت بولان و اعظملر نك معلومات نامنه تفوه ایتدیکلری هر درلو حماقت و بر چوق کچنظران (مشرب هوای) stupidite بو بلادت بر خیلی نفوسه سرایت ایدر نك بلا محاکمه قبول ایدلمکده در . بناء هلیه اسلامیت اصلا مانع ترقی و تمدن دکل ایدی . « هاور بورخستال » بو حقیقتی ده چوق زمان اول تسلیم ایدر نك دیه مشدر : « اقوام اسلامیه ش - رقیه نك منانت اخلاق و عادتلری جهیله عصر لردن بری هر بیونه مخالفی تلقی ایدلمش ایسه طبیعت و تار یغندن هیچ بر شی لایتغیر اولدیغی ایچون بو منانت

عثمانیلیری بالکیز طشاریدن دگل داخلا دخی کوروب تدقیق ایتدکن صوگره کوردیکم آثار ترقی وتبدا، حیرتمی آرتبردی .

آوروپا ترقی ایتنماش آوروپا مدنیته ساخنه بولنمش دیمکده انصافسوزلقدرد . اوت ، آوروپا مدنیته اوچ اعلایه وارمشدر . فقط مسلمانلر — مدنیته معنویه لری کبی — دها عالی مدنیته مادیه یه ابریشمکی نامین ایدن اسلامیتیه تمامیله تطبیق ایتسه ایدیلر بو کونگی مدنیته آوروپانک دگل ، چوقدن اسلاملرک مالی اولور ایدی .

سطح کرده اوت ! اوچبوز ملیون مسلمان وار ایسه ده اسلامیتی بحق آکلماش قاچ یوز مسلمان واردر ؟ وبونلرک قاچی اواحکام جلیل یه تمام رعایت ایتمکده در ؟ هر نه حال ایسه بعض عصرلرده غوائل خارجه وراخلبه اسلامک ترقیاتلرینه حائلر کیسلمش پک چوق وقه لربسب اولمشدر . فقط بو عصر ایسه ترقیاتمزنی تلافی مافات ایتمکده جهد ایدوب سمت بلای سعادت طوغری چیقالم .

« شوکت »

قرآن و فن

(باشی ۱۴ نچی نومره)

اوشبو ایکنچی طبقه حاصل اولدقه برنک قبارچقلری بر قدر تیگزلهمشدر . ایکنچی طبقه ناک حصولندن نچه عصرلر کیچکاج ، فشار رض فالونلاشوب اوچنچی طبقه حاصل اولمشدرکه ، مذکور طبقه حرارت مرکزیه دن برافلاشدقی

آنکله برابر دیگر آوروپا علمای مشهوره لری ترکلر وعلی العموم ملت اسلامیه حقنده میدان آلمش اولان بو سو نظری شدتله رد ایدیورلر : عثمانیلرک شمدی یه قدر یاپمش والیوم یاپمقد اولدقلری ترقیاتی کوروب تقدیر ایتمه مک انسانیتیه جائز دگلدر .

صوگ موده سیاحلرک شرفده سیاحت ایتدکن صوگره کوسترمکه چالیشدقلری آثار عطالتی بز عثمانلی ملتنده بو کونا شیلری اصلا کوره مک . الحاصل عثمانیلر حقنده آوروپالر پک سطحی نظر یله باقوب بر بدینلک ایدیورلر .

ترقیات اسلامیه عثمانیلرک عادتلرنده ، قیافتلرنده ، خانه لرنده هر شیلرنده پک آشکاردر .

پروفیسور « وامبهری » نک کتابنده شو سطرلری او قودق : « عثمانیلر آز زمانده آوروپا ترقیات مدنیته سنی همان تماما اکتساب ایتدیلر . ایسکی زمانک اخشاب بنا لربنک برنده کارکیر وطاشدن انشا اولنمش مبانی جسمیه یی ، آراهه وتراموایلرده وهر بیوک ولایتلرنه تیموربولی ریختیلر ، شوسه لربونلره مائل برخیلی شیلر میدانه چیقمشدر . جسم شهرلرک سوقاقلری انسانله طوب طولو ، سوقاقلرده گی فعالیت وحرکاتی کورنچه انسانی حیرتلر ایچنده براقیر . تیمور بوللرک او کسکین دودوکاری (سیگنال) ، آبا صوفیه وسلطان احمد جوامع شریفه سندن عکس انداز اولان اذان شریفک او معرق آهنکیله قاریشهرق سامعه نواز اولدنچه هر کوروب ایشندیکم شیلری — اسلامیتیه یگی بر شی بو قدر سوزینه فارشی بر جواب مسکت ظن ایدیورم .

کومرگه منقلب اولمش اورمانلر وشول قويور لردن چقمقده اولان سوياکلري، اوچونچي طبقه حاصل اولغان حيوانلر اولوب، ير قابغي فالونلاشو سببيلي بر آستندک قالمش واورمانلري ده مرور زمان ايله معدن کومرينه منقلب اولمشدر ايشته اوشبو فني ديلار حکماء فکريني تقويه قيلدندن بزم ايچون الك خطر سز طريق حکماء فکري ايله کتب مقدسه ني تطبيقي قبله قدر. بيو رکز! تورات الله تعالى عالمي آلتی کونده، خلق قيلدى، ديدیکی سوزنده کوندن مطلق وقت مراد اولد فني اهل لغت بيان ايلار، اولو سلم (يوم) دن ۲۴ ساعتده مراد اولسون، اول وقتده هم بائس يوقدر. تورات دييور: «الله تعالى بر نهچي کونده يرني ياراتدى، اول وقتده ير بوش ابدی» ديمک، حکمانک: «کوه ارضه اولان معدنلر اول تهبع ايدوب، صرگره تصلب قيلولري سببيلي طبقه اولي حاصل اولدى اوشبو طبقه اولي مرکزگه ياقين اولغانلقدن، اولن هم حيوانلر طور رلق دگل ابدی» ديمکينه مقابلدر.

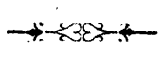
توراتنک ايکنچي کون عملياتي دبه صانغان نرسه لري ايسه، کره ارضنک فالونلاشوي سببيلي، هواي نسيمي ني محافظه قيلوب، شول واسطه ايله کيچه وکوندز حاصل اولوب، بلوتلرني هم جذب قيلوب يغمورلرنگ ياومقني وتبهرني تنظيم اينمش اولد بغی وقتينه مطابقدر.

توراتنک: «اوچنچي کونده صولرني ياراتدى» ديمکي حکمانک ايکنچي طبقه دن بر نهچ عصرلر اونکاج، قشرارض فالونلاشوب ۳ نهچي طبقه حاصل اولدى که: اوشبو طبقه مرکزدن بر افلاشدندن، ياوغان يغمورلر بچارگه منقلب اولغانلقدن، کول دديگزار حاصل اولمش

سببيلي بر قدر کوللر، ديگزار حاصل اولمش واول طبقه ده يغمورلر کون اولوي سببيلي، برنگ قوه ناپته سي غايت اعلي اولوب هر تورلي جسم اغاچلر وجسيم حيوانلر يتشمشدر. اوشبو طبقه ثالثه نك حصولدن نهچ عصر مرور اينديکنک قشرارض فالونلاشوب بوکون بولد يغمزه قريپ اولان طبقه رابعه حاصل اولمشدر که: بو طبقه ده انسانلر خلق اولميه استعداد حاصل اولد يغندن، انسان خلق اولنوب انتشاره باشلامشدر. ايشته حکماء نك فکري. تورات دييور: «الله تعالى عالمي آلتی کونده ياراتدى؛ ۱ نهچي کونده يرني ياراتدى اول وقتده ير بت نلاي بوش ايدى. ۲ نهچي کون الله تعالى کوللرني ياراتدى، ۳ نهچي کون الله تعالى صولرنگ جبولماقينه امر قيلوب، کوللر، ديگزار حاصل اولدى، شول کونده يرگه اولن و آغاچلر اوسدردى. ۴ نهچي کون کردکه اولان اجسام منيره آي وقوياش، بولدلرني ياراتدى بشنهچي کون صوده اولغان حيوانلرني ياراتدى. ۶ نهچي کون انسانني خلق قيلوب اورچولرينه امر قيلدى. ۷ نهچي کون.....»

ايشته توراتنک ۶ کون خلق اولدى ديمکي ايله، حکماء نك نهچه مليون سنه اردد وجودکه چقدی ديمکي آراسنده بيوک اختلاف اولدى. توراتني قرآنمز تصديق قيلدندن بزرگه هم تصديق قيلمق بورچدر. اگر توراتني تصديق قيلوب ده، فنون که انکار فيلسه ق حقسزاق اولور. چونکه بو کونده ير آستنده معدن قويولونک طوغري کيلمک اولان بعض معدنلر نك ترکيب کيم باويسی، نهچه بيک سنه لر وقت اوتوني مقتضيدر، بو کونده معدن قويولونده

نورائىنى، قرآن شريف تصديق ايلامش كىتابنىڭ
 ھىنى دېھدەن ايدىرگە يول بوقدر، درست بيوك
 اسلام عالملىرىدىن نورائىنىڭ تواتر يوللو منقول
 اولدىغىن دەوى ايدىن ذاتلىر وار، فقط سوڭ
 ھاللىرى بونلارنىڭ اوشبو دەوالرىنى ھەم گەنسبەت
 ايلارلىر وبو ھەمدە كىتاب سالفەنى قرآن شريف
 گە قىياس ايتىدىكلىرىدىن مېدانە كلىدى دېيورلار.
 بو مقاله دە نورات غە اسناد ايدامش سوزلار
 قرآن شريف دە ھەم واردر (اعراف ۵۲، بونس ۳،
 ھود ۹، فرقان ۶۰، السجدە ۳، ق ۳۷، الحديد
 ۴) بو تقدىر چە فن ايلە نورات آراسىدە نىسبەت
 بور تورگە كىتابلىرىم بوقدر. يىلغىلار مېسئلە سېنە
 كىلچە بو كۈندە نورات دېھ بور تىلمىكە اولان
 ھەد عىقىدە وارمى بوقمى؟ فقط ھادىث صحىھە
 واردر. ھىتى امام نوووينىڭ بىواسمەك اولان يىلغىلاردىن
 مراد بىلدىكىمىز يىلغىلار دىگىل بىلكە جنت يىلغى
 لرىدىر دېھ تفسىر ايتىدىكىن دە كورمىشىدىم.

توحيد، حيات، اسلام.

(باشى ۱۴ نچى نومبىر دە.)

فضائل نفسىيەدىن بىرى شرف ذاتى.

مەلۇمىدەكە: نۇع انسان جەلە مخلوقلاردىن
 بىلىد و مەكرىم اولنوب خلق اولدى. ھەل
 امانت، سرخلافت اوزرىنە صالح جەلە يە ھاكىم
 صورتىدە ظاھىر اولدى. كىرە ۶ ارضنىڭ مەطەئىدە
 مەعادىن، نىباتات، ھىوانات، ھاللىرىنىڭ جەلە
 سىندە خىواجه اولمىشىدۇر. بونىڭ شرافتى دىخى
 رۇح و عقل ايلە مېتاز بولمىقى ايلەدر. چۈنكى

و كىرە ۶ ارضنىڭ ھىواسى اعتدال كىسب ايتىدىكىدىن
 بىغەورلرنىڭ كۈبلىكى سېببى قوھە نابتە اعلى
 درجەدە اولوب ھەر تۈرلى نىباتات و ھىوانات
 جىسبەتە ھىصولە كىلەشىدۇر، دېھكىنە مەعادلىر.
 «۴ نچى كۈندە آى، قوئاش، يولدىز لىرىنى
 ياراتتى» دېھكى، ھىكمانىڭ: «۴ نچى طبىقەنىڭ
 ھىصولىدىن نەھە عصرلار اوتىككەچ قىش ارارض
 قالونلاشوب بو كۈنكى ھالەنە كەلمىشەركە: شول
 وقتدە انسان وجودگە چىقارلىق استعداد ھاصل
 اولغانلىقىدىن، انسانلار ھەم وجودگە چىغوب انىشار
 ايتەشىدۇر، دېھكىنە مەعادلىر. اېھدى اوشبو
 دور تىنچى طبىقە ھىرارت مەركىزىدەن پىرافلاشقىدىن
 سوار پارغە مەنقەلەب اولماي طۈرە باشلايدىقىدىن،
 بىتماز تۈكەنماز طومان (دومان) ايلە ئاپلانمىش
 افق آچلوب آى و يولدىزلار اوشبو دور تىنچى
 طبىقەدە كۈرلەكەن اولسە ھېچ بىر بىاس
 بوقدر. آلمانىڭ اېچىندە اولان قورت، انساننىڭ
 تىندە اولان ھەر تۈرلى ھوائىم، شول آلمادە
 وشول انسان تىندە اولان استعداد سېببى
 ھاصل اولەدر. ايشتە كىرە ۶ ارضىدە ۴ نچى
 طبىقە دە شونداي استعداد ھاصل اولمىشىدۇر،
 شول استعداد سېببى انسان ھاصل اولوب
 انىشار قىلماشىدۇر. ايشتە ھىكەم ۶ ايلە كىتاب مەقدسەنىڭ
 فەكرىنى تەطبىق ايدىو سېببى، ياتۈرۈتە انكار، ياكە
 فنون گە چىنايتىدىن خلاص اولدىق. اېھدى
 باشقە بەض اىختىلافلار ھەقتە ھەم بىقدر الطاقة
 مەلۇمات و بىرلەسە كىرك.

صائىش مەلۇملىرىدىن: عبدالقىوم بېھمانى
 (ھولابات)

شورا: - قرآن شريف نورائىنى تصديق
 ايلامش اېسەدە تىشخىص ايتماشىدۇر. شونىڭ
 اېچون بو كۈن بېھود و نصارى قولندە اولان

كلديلىر و بىر طرفدىن درلودورلرده درلوملتلردىن
 حكما و فلاسفه لىر ظهور ايدوب انسانلره حقيقت
 انسانيت طوغر وسينده نظر قىلوب آنلرى
 انسانيت يولنه دوشورلر . لكىن بونلر لازم
 درجه ده ميدان آلمايوب حقيقت انسانيت عالمه
 رواج اولنماقده در . هر عصر ده مدنيت ترقى
 قىلوب كلور بولسه ده انسانيت عالمى همان ستره نىك
 ايچىدىن چقه آلمايور ، بو ايسه انسانلر نىك بونجه
 دورلردىن بىرو پاشاب كلوب ده كندى حقيقتلر
 بىنى آكلمايوب شرافت ذاتيه وكمالات فطريه لرىنى
 محافظه قىلر آلمادقلر ندىن طوغر وسى ده نفسلر بىنى
 تانمادقلر ندىن اولسه كر كدر .

اسلاميت و قرآن عظيم انسانلرى اصل
 فطرتلرى اوزرينه تهاپير قىلوب انسانيت
 عالمده ضائع اولنمش اولان شرافت وكمالاتلر نىك
 جهل سببى اظهار ايندى . خرافاتدىن انسانلرى
 صافلاب آنلر نى اصل فطرتلرينه قايتساردى .
 حقيقت انسانيتنى اتم واكل و جهل ميدانه
 قويدى و كنديلر نىك كيم ونه اولدقلر بىنى بلدىدى .
 قرآن عظيم نىك « ولقد كرمنى بىنى آدم » ، « وعلم
 آدم الاسماء كلها ثم عرضهم » - وهم « انى جاعل
 فى الارض خليفه » كرىمه لرى بو بابده شاپان
 حكمت و هبر ندىر . حالبوكه : قرآن عظيم غايت
 الوغ بر خزينه و حكمت بولنديقى كىبى دغى اطوار
 و فضائل انسانيه حقده بر معدن و منبع اولنمشدر .
 انسانلرى اصل صاف و پاك حاللرينه قايتارور ،
 جميع فضائل وكمالاتلر بىنى اظهار ايدر . فلاسفه
 نىك هصرلردىن بىرو حقيقت انسانيت باينده
 اولان نظرلرى ، فانوللرى و معارفلىرى قرآن
 عظيم منبعدىن باشقه اولمايوب بلكه دغى صوكره
 ده بر وقت قرآن قايتماقدىن باشقه چاره لرىده
 اولنماز . بونى دغى وقتىنك انسانلرى كوررلر .

روح انسان معنوى اولان غايت لطيف امر ربانى
 اولديغىدىن بدل انسانده تجليات صافيه ايله تجلى
 اولنمقى اقتضا ايتمشدر . بو دغى بدنى ايچون
 عناصر جسمانيه و ماديات عالمدىن اىك لطيف
 اولان ماده لرى و عنصرلرى . انتخاب قىلماقنى
 و جهل شوائب شيطانيه و بهيميه ، سباعيه دن پاك
 اولنمقى لازم كلور . چونكه روح انسان نىك
 شرافت ، فضائل وكمالاتى بويله بولنمقى ايله ظهور
 ايدر . اكر ده يارامز اولان كثافت جسمانيه
 ايله تلوث اولنور ايسه بو حالده روح انسان نىك
 شرافت ذاتيه سى يوغالوب فضائل وكمالاتى
 دغى ضائع اولورده شول حالده بونىك ايله وجود
 اولمش فطرت انسانيت دغى سونمش اولور .
 بويله وجوده كالمش انسان نىك انسانيتى خراب
 اولوب بونىك ايله ظهور ايتمش اولان حكمت
 الهيه عبث و باطل اولمش اولور .

حالبوكه : نوع انسان كره ارضده بىنگار
 ايله سنه لردىن بىرو پاشاب عمرلر كچوروب
 كلور بولسه ده شرافت وكمالات ذاتيه سى ، افراد
 نده بىك آز آز ظهور ايدوب كلكمده در .
 بو بىنگار ايله سنه لردىن بىرو انسان نىك افرادى
 كره ارض نىك هر فطرار نده اننشاس قىلوب
 ياشادقلرى حالده عمومى جهالتلرى سببىدىن
 جهل سى خرافى اولان اعتقادلر ، عادتلر ، فاسد
 اولان همللر ، و درلودر لو قاذورات جسمانيه ،
 اوصافى حيوانييه اخلاقى بهيميه و شيطانيه تعبير
 قىلوب شرافت وكمالات فطريه لرى ظلمت
 واسعه ايچنده قالوب انسانيت عالمى اصل فطرت
 و حقيقت بو عالمده بوز كوسترمامكده در .

گرچه بر طرفدىن جناب حقدىن ارسال اولنوب
 بونجه انبياء و رسوللر انسانلرى اصل فطرت
 و شرافتلرى اقتضاسنجه تهاپير و تصفيه قىلوب

مملکت ننگ منتخب ضیاءالمیلرندن وارباب
 حمبتندن اولان کنج ترکلر، کرک ترکیه ننگ
 داخلنده و کرک خارچنده، قلم، فکر و مطبوعات
 واسطه صبله ترکیه گه اولگی اداره مشروطه
 سنی قایتار و حقنده غیرندن کبر و طور مادیلر.
 هر نه قدر تضییقات اچنده بولسه ده وظیفه
 وطنیه لرینی اجرا ایتدیلر.

ترکیه ده گی خریستیانلرننگ حقوقلرینی
 حمایه ایتمک بهانه سیله عثمانلی ایشلرینه
 یاوروپاننگ مداخله سی کیتدکجه آرتقمده
 اولوب، حتی صوگ و قتلرده ما کیدونیا
 مسئله سندن طولایی ترکیه حکومتنی ننگ یاوروپا
 قطع سنده بقاسی نهلکه اچنده قالمش ایدی.

ما کیدونیا اصلاحاتی حقنده انکلتیره
 و روسیه طرفندن باصالحه ش لایحه یاوروپا
 دول معظمه سینه و ترکیه گه تسلیم ایتلورگه

حاضر لنوب طور لدیغی بر زمانده، اوشبو
 سنه ایبون آخرلرنده کنج ترکلر، ترکیه ننگ
 یاوروپا قطع سنده و ما کیدونیا ننگ اورتق سنده،
 بالفعل میدانغه چغوب، بالکنز ما کیدونیا
 ایچونگنه دگل، بلکه عموم ترکیه و عدم
 عثمانلی خلقی ایچون اداره مشروطه،
 حریت و عدالت طلب ایتمگه باشلادیلر.

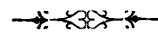
نیازی بک اسمنده بر مایور بر نیچه یوز
 صالداتلر و قوراللر ایله مناستر شهری یاننگ
 طاوغه چغوب رسما حریت فلاغی کوتاردی.

بو حرکت بک وقتلی بولغانغه
 کوره، بوگا بتون عسکر و بتون خلق ایاروب
 ۱۰ نچی ایبولده مناستر شهرنده کنج ترکلر
 طرفندن و ۱۱ نچی ایبولده استانبولده حضرت
 سلطان طرفندن رسمی صورتده قانون اساسی
 و اداره مشروطه اعلان ایتیلرک، عثمانلی خلقی

شرف ذاتی! محافظه شرف ذاتی فاعده
 سی هر بر ملتده لازم فضیلت ایسه ده اسلامیت
 عالمنک دخی آرتقجه ضروری و مستحسن اولان
 خلقدر. بو خلق انسان کندینی هواجس
 نفسانیه دن تطهیر قیلوب دخی بنی بشرنگ بری
 برندن توارث تراکم طریقله تعمیم اولنان
 خرافاتی اولان، اخلاق، اطوار عادات،
 و اعمال فاسده لرندن نفسلرینی تصفیه قیلمدن
 عبارتدر.

بو دخی، هفت، صفوت، ورع، حیا،
 تقوی، حلم، عفو، صبر، کرم، رأفت،
 شفقت، کبی سجایای مهیده لری ابراز قیلوق
 کبی صفاتلر ایله حاصل اولور. قرآن عظیم
 ایسه جمیع اطوار انسانیه ننگ منبعی اولدیغی
 کبی بو اطوارانگده منبعیدر.
 (آخری وار)

«امام و مدرس سرورالدین»

اجمال سیاسی.

صوگ کونلرده خارجه بولغان واقعه لر
 ننگ الک مهی هیج شبهه سز، ترکیه ده اداره
 مشروطه و حریت اعلان ایدلمه سیدر.

۱۸۷۶ نچی مننده ترکیه ده قانون اساسی
 اعلان ایدیلوب ملت مجلسی آچلمش ایدیه ده،
 کوب دوام ایتدرله اینچه طاراتلمش ایدی. شول
 وقتدن بیرلی ۳۲ منه مدت اچنده ترکیه مملکتی
 کوب فلاکتلرگه دوچار بولدی و عثمانلی خلقی
 کوب جبر و ظلملر کوردی.

۳۲ بېل چكېگى فلاكتىدىن قورتولدى واك
بيوك سعادت اولان حربىت كه نائل اولدى .
تركبه ده اعلان ايدلمش بو حربتنى بلا
فرق بتون عثمانلى خلقى بيوك سوينچ ايله قارشو
آلاى . حضرت سلطانه هر قاپوسى تشكر
ابدهرك، اوز آره برلك و اتفاقد بولنوب، حاضر
كه قدر، حقيقت عثمانلى خلقى اوزلرينىڭ حربىت
واداره مشروطه كه لايىق اولدقلىرىنى عالم كه
كورساتمكه درلر .

قانون اساسى اعلان ايدىلو ايله ،
بو بالفعل عملگه قويولدى . حربىت مطبوعات
ويريلوب سنزور اصولى بترلدى . سياست
مجرملر كه عفو شاهانه اعلان اولنوب مكلر چه
ارباب حميت تورمه اردن چغارلدى . ميقروبلر
دن دها ضررلى اولان خفيه لار بترلدى . امنيت
شخصيه ، امنيت مسكن وسائره كى ، انسان

ايچون صو ايله هوا درجه سنده لازم اولان
شيلرنىڭ بارسيده درحال بېرلدى .
ارمنى ، روم ، يهودى ، عرب ، كرد ،
آرناوت ، خرىستيان و مسلمان كى بتون عثمانلى
تبعهسى حكومت و نظام قاشنده مساوى الحقوق
اعلان ايدىلر رك ، تركلر و مسلمانلرنىڭ تعصب ،
چېر و ظلم دن نه قدر براق اولدقلىرى بتون
دنياغه كورساتلدى و عموم مسلمانلرنىڭ يوزلرى
آغارتلدى .

نائل اولدقلىرى حربىت و قانون اساسى
ايله عموم عثمانلى خلقنى و خصوصا ، پك كوب
وقتلردن بېرلى داخلا و خارجا هر تورلى چېر
و حقارتلر آستنده ايزلگان ترك فارداشلرمنى
عن صميم القلب تبريك ايدمه .
جناب حق موفقيت و بىرسون و بو بيوك
نعمت دواملى اولسون!

تربيه

تعليم و تربيه

مسلمانلرده بالا تربيهسى .

بر آز عقلى بولوب ملاحظه فيلوجى ذاتلر
« نول » دن توبان ديه چكلىرينه امينم ، چونكه
ملتومنىڭ اكثريسى آرتده قالموزنى اهتراف
ايتوب احوالمنى اساسا اصلاح فيلورغه كبرك
ديلر هم بو طوفرىده . معارف و حميت
پرورلر اوز فكلرلرمنى مطبوعات واسطه سيل
بيان ايتوب ، عموم ملت مطالعه سنده تقدیم

مسلمانلرنىڭ سياسى ، اقتصادى و عموما
معيشى احواللىرى قاپو درجه ده ايدىكنى ،

ایدرار و سبیلرینده کوستررلر. تعلیم و تربیه طوغرسنده خبلی معلومات بپررلر. بو طوغریده ملتیزنک نقصانلقارنی خیر خواهاق ایله کوسترروب طور وچیلرغه تشکر ایتمک مقدس بورچمزدرد. ذاتا: روسیه تبعه سنده پاشاگان هر تورلی ملتیر آراسنده روسلردن صوگ عددی کوب اولغان ملت مسلمانلردرد. تورلی اسملر ایله بر نیچه قبیله گه بولنسه لرده، قانلری بر، روغلسری بر ترک اولادینه منسوب اولوب، دینلری اسلام، تیللری ترکه، عرف، عادتلسری و معیشت احوالریده بر طرزده در. لکن عمومیت نظریله روسیه تبعه سنده پاشاگان باشقه ملتیزنک سیاسی، اقتصادی و معیشتی احوالینه نسبتنا: ترقی، تعالی (علم و معارفده) کوب درجه توبان قالغانیز. بوسوز گه بعض متعصبلر قارشوده کیلورلر هم بر نیچه سؤالده قویارلر و اوزلرنیچه « بز الحمد لله اسلام دیننده » دیب جوابده بپرگان بولوب، « اسلام » دینگان کلمه گه قناعت ایتوب افتخارده ایتارلر. لکن بزنگ بختمز باشقه بولغانی ایچون سوزنی اوز ایتمزدن، « حاضرنده الک زبون، اوز حقوقلرینی حمایه قیلر آلمانغان، حیاتی و عائله تربیه قیلورلق معرفتی هنر و صناعتدن محروم اولغان، سفاهت و سفالت بولنده، اوغری خائن، دین بیلمگان، ملت بولسه قایوملت؟! » دیه چکمز، البته وجدانلری بار کشیلر جواب بپررار هم قناعت حاصل ایته رلر. هیچ اولماسه قلبدن ناعسفی علامتی کوستررلر. ملتی ایچون حسرت چیکار، ممکن اولسه قولندین کیلگان قدر مادی و معنوی باردم ایتهر. چونکه ملتیزنک حالی غایت پریشان، باشقه ملتیر کبی تیزدن

آلغه کیتار گه اسباب یوق، شول سببلی حاضرلکه یوق، هر کیم اوزایشی ایله مشغول، بایلر مز ایسه پک آز، یوز گه دگل بلکه بیک کشی گه برده یوقدر، ۳۰ ملیون خلقنی بر نیچه کشی نچوک قاراب بتسر سون هم نچوک اصلاح قیلسون؟ البته امکانی یوق. ایشته شول سببلی آردهفی نفاقنی شخصی عدواتلر نی قویوب بیک جان و بیک دل، اتفاق و اتحاد ایله مربوط اولمالی هم ملتیه کوچ یتکان قدری آز مال ایله، مالی بولماسه بیخشی تیلی، طوغری فکری ایله یاردم و اعانه ایتمه لی. بونک ایچون انسان و بیخشی یول جمعیت خیریه رتقیبون جمعیتلری کبی ادارهلر جمعیتلر تأسیس ایتمک و شول جمعیتلر نی بر بیکه تزوب بر بربله مربوط قیلما قدر. ایشته شوندا ای ادارهلر جمعیتلر واسطه سبله محتاج برلره یاردم قیلماق ممکن. « باشده بالار تربیه سی » دیب باشلاغان ایدک. ایشته اصلاح قیلوننده ظن عاجز انچه شول صبی و حمایه سز بالاردن باشلامالی، چونکه بالالرمزنگ اخلاق تربیه سی اعتبار سز اولوب غایت فنا حالده در. بالالرنک نه سببندر الک کوبی مسلمانلر ننگ توبانگی صنفنده اولوب، آنا - آنالری فقیرلک ایله یتشه آلمانغان سببلی تربیه سز، اخلاق سز، عصبی (نیرونی) اوسه لر و بونلر دن طوغان بالارد، تربیه نچوک اولاقسی معلومدر. شول سببلی بو معصوم بیچاره و بخت سز بالالرنی حمایه قیلورغه بورچلیمز. مدنیتلی خلقلرده بونلر ایچون تورلی جمعیتلر بار. یوندا ای جمعیت ابرلر گنه دگل بلکه خاتون قز لرده اوز آرالرنده جمعیتلر توزوب فقیر و یتیم یورت سز، برسز بالالرفه یاردم ایتلر، کچوک وقتده تربیه قیلوب اوسکاج اوقونالر.

يازديگنن ايچون بو كىي اثرلار سزده ادلنور. شونك ايچون خصوصى صورتده جواب وېرو- كزى رجا ايدمه مزكه: تاريخ هجرى و ميلادىنىڭ آيلرىنى قدر تطبيق ايدلنوب يازلمش مكميل تقويملار حقيقت وارميدر؟ اولسلر نه يردن وكيملر واسطه سېل تحصيل اينمك ممكندر؟ روس آنچه سېل حقلى نه مقداردر؟ «رضا ترجمانى»

جواب:- كىبىخانه مزده بو طوغور وده خېلى اثرلار وار. الك مكملى ايسه بر قاچ يېللمر مقدم وفات اولان و مصر فاك نظارت مالىه دائيره سنده خدمتده اولان ميخايل دېانه نام ذات اثريدر. «التقويم العام لخمسة الآف عام» اسمنده اولان بو تقويم بيش يېل ايچون يازلوب، اوشبو مدتده ميلادى، هجرى، قبطى، عبرى يېللمر تطبيق ايدلمشدر. فقط بو تقويم هر حادثه ايچون بر آز اولسه ده عمليات اجراسينه محتاجدر.

بن كندېم محمد مختار پاشانىڭ «التوقيقات الالهاميه» نام تقويمى استعمال اينمكده يم. وقت همده ذهن صرف اينمك لازم اولمادىغى ايچون بو كتاب بنم ايچون غايت موافق كلور. ۷۵۰ يېتده اولان بو اثرده هجرى، قبطى، ميلادى يېللمر بربرينه تطبيق ايدلمشدر. هجرت كونندن باشلانوب ۱۵۰۰ هجرى سنه سېنه قدر دوام ايلر. فقط ميلادى يېللمر افرنجى حساب ايله بيان ايدل يكدن بونى استعمال ايدنلر ايچون افرنجى ايله رومى ايلر آراسىك اولان تفاوتنى خاطرده طوتمق لازم كلور. كتابنىڭ بر طرفينه ياخود كوز اوڭنده بر قطعه كاغذكه اوشبو تفاوت مقدارى تعيين ايدلوب يازلسه الك ينگل برشى اولور. لکن نسخهسى نادرلگنندن تايق مشكلدر. خاطر مكالديغينه گوره حقى ۵ يا كه ۶ صومدر.

بخشى اورنلرغه بېرلر. قزلر بولسه قول ايشلرېنه اويرانوب اېرگه كيتريك جهازلر حاضرلر. اير بولسه هائل تربيه قىلارلاق خدمت ايتدرب سرمايه حاضرلر، باكه بخشى اورنلرغه دلالت قىلار. ايشته شولاي ايتوب ملترينى حمايه قىلار. بز مسلمانلرنىڭ كشى بالاسېنى دگل حتى اوز عزيز بالاسېنى ده هر قايو صنفده غبار اولسا اولسون تربيه قىلورلى شريعت امرينه ده، طبيعت قانونينه ده مناسب و موافق دگل. تربيه مز بولماغانده ملتزنىڭ آغزه كېتدېكى غايت مشكل. بو ايسه كوز آلد مزده تجربى واقعهلر بولغانده تربيه (Воспитание) ده كوب كېمچياكلر باراغېنى شايد هر كېم اعتراف ايتار.

«احمد جان بيكتيروف»

مراد و اخباره

قزان اويازى «اسپاس» دن :

تاريخ انبيا، وقايع اسلاف و تراجم احوال كىي شيارنىڭ تاريخ هجرىلر، سنه ميلاديه ايله قانغى يېللمر و قانغى ايلرغه طوغورى كلديكن اوشنداق تاريخ ميلادى و واقعه لىرى هجرى يېللمرنىڭ قانغىلرېنه و ايلرنىڭ قانغى كونلرېنه تصادف ايندېكن بېلورگه الوغ احتياج وارد. تاريخ ايله مشغول آدملر هموما بوڭكا محتاج اولسه ار كرك. فقط شمدى به قدر بو مشكل حال بويله طورماز، البته عالماي طرفندن حل اولنمىشدر، بونىڭ ايچون تقويملر توزولمىشدر. كوب وقت تاريخى واقعهلرنى تطبيق ايدوب

بارنای بارناتو اسمند، آمر یقالی ملیارد در
هیچ شبدن راحت تابادیغی صوڭ نهایت
ترانسوالدن فاینوب کلدیکی وقت کندیسنی
محیط دگیزینه ناشلاب، اوز اوزینی اولدره.
انگلیز ملیاردلارندن اولان بارون غرانت،
اویقوسزلق وبایلوق خسته لگینه دوچار اولوب،
وفات ایتدی.

اوشبو کون دنبانگ الڭ بای خانولارندن
اولان آمر یقالی «میس که تی غربن» بوکونده
اویقوسزلق ایله مینلادر.

آمر یقاده دگل بلکه بتون دنیاده الڭ بای
آدم اولان روقفلر، فقیر وقتنده الڭ سلامت
بر آدم اولدیغی حالک، بایودیغی کونون اعتبارا
سلامتک نعمتندن محروم اولمشدر. خسته لگندن
بحث ایتدیکی روقت کندیسنی: «ملیارد اولور
ایچون طریشدم، هم ملیارد اولدم، اگرده
ملیارد بو روشده سلامتگمی تلف ایده چکن
پیلش اوله ایدم، بونگ ایچون بویله طر
یشمش اولماز ایدم» دیمشدر.

جای غولدک اسمند، اولان ملیارد بکرمی
پیلدن بیرلی «بایلوق خسته لکی» ایله مینلا
اولوب، راحتسز اوله رق دنیا کچرر.

بوسوزلر طوغری بر سوزمیدر، یوفسه
فقیرلر ایچون تسلیه ایتمک بهانه سیله ترتیب
ایدلمش شیلرمیدر؟ اگرده بونلرنڭ خسته
لکلرنڭ سببی ملیاردلر اولور ایسه بونلرنی
فقیرلر فائده سی ایچون صرف ایتسه لر، هم راحتک
هم سلامتک کسب ایده بیلورلر ایدی.

ناشرلری: محمد شا کر و محمد ذاکر رامیفلر
محرری: رضاء الدین بن فخر الدین.

عفو ایدرسز، بردن وقتنی اقتصاد ایتمک
ایچون وایکنچیدن اوشبو مضمونک غیر کیمسه
لردن سوائلر اولدیغندن «شورا» بیتلرنده
جواب ویرمک لازم کلدی.

سؤعه:

حاجتدن آرتق بایلوق آدم بالاسی ایچون
خسته لک، کنوردیکی اوشبو کونلرده مبدانه
چیمشدر. «بایلوق خسته لگی» اسمنده اولان
خسته لک بایلرنڭ الڭ کوب یری اولان آمر
یقاده همده ملیاردلر آراسنده شایع اولور.
بایلوق خسته لگی عصبی راحتسزک (ایچ
پوشمق) دن عبارت اولوب، سببی ده کرک
قدردن آرتق بایلوق بیغیق و صوڭره ده آنی
ادار ایتمک طوغر وسنده مشکلک تارتمقدر.

آمر یقاده ملیونیر میس پوت اسمنده بر
قز اوزینڭ حقنده: «بایلغم آرتدچه سلامتگم
شول نسبتنده آزالدیغنی کوررم» دیبور.

بو کون آمر یقاده اولان ملیاردلر قارنجی
بر مجلسده سویلادیکی نطقنده: «بن بروقت
فقیر بر آدم ایدم، صوڭره بای اولدم. لکن
فقیر لکده اولان راحت، بایلقده یوقدر. ملیاردلر
لر آراسنده اخلاص کوڭلی ایله کولوچی آدم
نادر اولور» دیمشدر.

آنکلیه ده فقیر حالده ترکک ایتکده
اولان سمیت، ملیاردلر اولدیغی صوڭ دنبادن
کوڭلی فایتوب هیچ شبدن حضور تابماز. بوڭا
بر چاره اولمق قصدی ایله اولنور. فقط آز
کونلر صوڭ «بایلوق خسته لگی» ایله وفات ایدر.

اوارەدن :

◆ آچىق مەكتوب ايل اولسەدە خبر ايدىرسىز ،
تكرار بيارلور .

◆ اسماعيل طاهرزادە افندى گە : مەكتو
بىز آلندى ، شايد يازلور .

◆ « شورا » غە درج ايدامك ايچون
كوندرلەش مقالەلەر كاغىدنىڭ بىرگەنە طرفىنە
يازلوب ، يول آرالرى ايرىكن ھەمدە
كامل اەزالى اولمىقى مەطلوبدر .

◆ آدرسلەرنە خۇتالىق اولسە ياكە
آبونە يازلوبدە « شورا » تاپشۇرلەمى
طورسە وقتىدىن كەچكەنلەمى آچىق خۇت ايلە
گەنە اولسەدە ادارە گە خەبەر وپرسونلەر .

◆ صور اوچىلەرغە « شورا » بىر نەچچى
نومبىرنى باشلانوب بيارلور . آلدىقلىرى
سوكى نومبىرلەرنى بوغالتەش كېمىسەلەر
گە تكرار « شورا » بيارمك ايلە ادارە
بورچلى دىگەن .

◆ شەھەر « فەرقەلى » دە مەھمەت جان
افندى گە : اەتىپا طەر فتواسى ھەققىدە
اولان مەكتوبىڭىز درج اولنور .

◆ ھەسن عطا افندى گە : آبونە دىفترىنە
قىد اولندى .

◆ قەدىس افندىگە : تەرجەمە ئىزدەش اولنور .

◆ « بوا » اوبازىندە شەھاب الدىن
ھەزرىتىنە : غەربىي عبارت ايلە يازمىش
مقالە ئىزدەش گوزل ايسەدە « شورا » غە درج
ايدەلمەكچى . مەھمەتنىڭ شەھىدىلىك ھەجەتە
لەرى آتەش تەركىبە يازمىش اوزرە تەخەبىس
ايدەلمەش .

◆ بىر الدىن افندى گە : تەرجەمە ئىز
كەلمەكچى نومبىرلەرنىڭ بىر سەنە درج اولنور .

◆ مەھمەت چىب افندى جەنابلىرىنە : آچە ئىز
آبونە دىفترىنە قىد ايدەلمەش و ۱۳ نەچچى
نومبىر « شورا » ھەم اوز وقتىدە بيار
لەشمەش . ناگە ھەمىشە تاپشۇرلەمى ايسە

تەروىسكى علماسى و اصول جەدەدە

اصول جەدەدەنىڭ شەرىئەت و عقلا مقبولىتى ھەم آنىڭ سەلفلەر اصولى ايدىمى ، دىنىي
مەدرىسەلەردە ھەساب ، ھەندىسە ، ھېئەت ، ھەكىمەت ، جەغرافىيە ، منطىق كەبى فەنلەرنى
اوقۇتونىڭ دەرستلىكى ھەققىدە ، باشقا مەشھۇر الشەيخ زەين اللە النەقىشەبى ھەزرىتىلەرى
اولدىقى ھالەدە ، تەروىسكى علماسىنىڭ اەمەسەلە اعلامنامە ، ھەممى نەبىئەت ھەم
« وقت » طرفىدىن قوشلغان بىر مەقەدەدە عبارت آچىق تەركى تەلدە كەچكەن بىر
رسالە باصىلوب چەقىدى .

« وقت » ادارەسىدە ، اورنەپورغە « كرىموف ، ھەسەنوف ، مەغازەسەنەك و باشقا كىتابچىلەردە ساتىلمەقتەدۇر .

يوزاب ۲ سوم . بىرەملىك ۵ تەيىن .

ھەمىشە اصول جەدەدە ھەققىدە اەختىلاشوب طورغان بىرەرگە بونىڭ طارالوى مەطلوبدر .

بو نومبر « شورا » نڱ مندرجه سى :

- صفاگرى خان (قزان شهرنده) .
- مظفرالدين شاه و ايران .
- آمرىقا فكلرى . (بوزونلق ، باشلر وعزلىت) .
- علوم عاليه درسلىرى (فقه و حقوق اسلام فلسفه سى) .
- بزه قايسى علملر لازمدر؟ (مترجم محمد نجيب تونقارى) .
- لذت ! (شعر) فخرالاسلام عين الدين اوغلى .
- لذت ! (شعر) عزيزه ع ، مينزله باش اولينڱ .
- پيتر بورغده يڭى سالنه چق مسجد اورنى رسمى .
- كوز نعمتى . (صوڤرلردن مشهور ذاتلر) .
- ترقيات اسلاميه (مترجمى شوكت) .
- قرآن و فن . (سائش معلملردن عبدالنيوم بهمانى) .
- توحيد . حيات . اسلام . (امام و مدرس سرورالدين) .
- اجمال سياسى . (تركيا احوالى) .
- مسلمانلرده بالا تربيه سى (احمد جان ييكتيمروف) .
- هجري ايله ميلادى آيلر حقه نده تقويم (رضاء ترجمانى) .
- متنوعه .

بره ملب : ۲ تين

اورنبورغ

« كرىموف ، حسينوف و شركاسى » نڱ پاراواى باصمه خانه سى .

۱۹۰۸